

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

Петрів Дмитро Богданович

УДК 342.9:351

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
В УКРАЇНІ**

Публічне управління та адміністрування
281 «Публічне управління та адміністрування»

_____ **Д.Б. Петрів**

Науковий керівник: **Малімон Віталій Іванович, к.держ.упр., доцент**

Допущено до захисту:

Завідувач кафедри,
д.держ.упр., професор

_____ **І.П. Лопушинський**

Рецензент:

к.ю.н., доцент

_____ **М.О. Красій**

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Івано-Франківськ – 2024

АНОТАЦІЯ

Петрів Д. Б. Правове регулювання цифрової трансформації в Україні. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2024.

У магістерській роботі висвітлено проблематику правового регулювання цифрової трансформації в Україні. В дослідженні вивчено національні та міжнародні підходи щодо правового регулювання цифрової трансформації в Україні.

Проаналізовано вітчизняні законодавчі акти, виокремлено закони у сфері цифровізації, розкрито їх призначення; відзначено наявне відповідне законодавче забезпечення для побудови цифрового суспільства та цифрової економіки в Україні. Проведено аналіз стратегічних документів щодо питань цифровізації сфери публічного управління.

Звернуто увагу на правовий механізм цифрових трансформацій в органах публічної влади та обґрунтовано необхідність розвитку цифрових компетентностей публічних службовців в Україні.

Ключові слова: діджиталізація, цифрова трансформація, цифрові платформи, правове регулювання.

ANNOTATION

Petriv D. B. Legal regulation of digital transformation in Ukraine. – Manuscript.

Master's Research Paper for the specialty 281 «Public Administration». – Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. – Ivano-Frankivsk, 2024.

The master's thesis covers the issues of legal regulation of digital transformation in Ukraine. The study examines national and international approaches to the legal regulation of digital transformation in Ukraine.

The author analyses domestic legislative acts, identifies laws in the field of digitalisation, and reveals their purpose; notes the existing relevant legislative support for building a digital society and digital economy in Ukraine. The author analyses strategic documents on the digitalisation of public administration.

Attention is drawn to the legal mechanism of digital transformations in public authorities and the need to develop digital competencies of public servants in Ukraine is substantiated.

Key words: digitalisation, digital transformation, digital platforms, legal regulation.

ПЛАН

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ	8
1.1 Національні підходи правового регулювання цифровізації України	8
1.2 Міжнародні підходи правового регулювання цифрової трансформації в Україні	12
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ	27
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ	38
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні тема цифровізації суспільства, економіки та різних сфер суспільного життя знаходяться на периферії досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених. Успішність цифрових трансформацій в країні першочергово забезпечується наявністю ефективного правового підґрунтя. Зважаючи на те, що в Україні наразі триває активний процес цифровізації сфери публічного управління, дослідження є особливо актуальним.

До того ж, схвалення у 2021 році Концепції розвитку цифрових компетентностей вимагає проведення аналізу системи механізмів формування цифрових компетенцій публічних службовців, в т.ч. її правової складової.

Правові аспекти цифрових процесів в Україні досліджували українські науковці: вітчизняне законодавства щодо цифровізації – А. Омельченко; правове регулювання цифрової економіки – О. Вінник, Я. Костюченко, Н. Левицька. Питання цифровізації та цифрових трансформацій сфери публічного управління були предметом дослідження таких вчених як О. Карпенко, І. Макарова, Ю. Пігаєва, Г. Разумей, М. Разумей, Л. Сметаніна, Ж. Семчук. Окремі праці вчених присвячені проблематиці формуванню цифрових компетенцій публічних службовців, серед яких І. Жилияєв, К. Копняк, В. Лола, Л. Матвейчук, Н. Новіченко, Н. Орлова, П. Польовий, А. Семенченко, В. Фостікова. Однак, у цих дослідженнях не приділена увага правовій площині цифрових трансформацій в органах публічної влади, в т.ч. у сфері людських ресурсів.

Зважаючи на актуальність та сучасний стан наукової розробки теми, **метою дослідження** є нормативно-правового механізму цифрових трансформацій в органах публічної влади, перспектив цифровізації сфери публічного управління.

Відповідно до поставленої мети в роботі зосереджено увагу на виконанні наступних завдань:

дослідити національні та міжнародні підходи поняття «цифровізації»;
описати нормативно-правові акти у сфері правового регулювання цифрової трансформації в Україні;

з'ясувати нормативно-правовий механізм цифрових трансформацій в органах публічної влади;

дослідити впровадження та правове регулювання цифрових платформ.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виступають змістовим відображенням публічного адміністрування у сфері цифрової трансформації в Україні.

Предмет дослідження становлять теоретичні та практичні аспекти правового регулювання цифрової трансформації в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дипломної роботи є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання, практичне застосування яких дало змогу здобути науково обгрунтовані висновки.

У роботі використано формально-логічний метод, якого спрямовано на дослідження основних понять; системно-структурний метод, що дав можливість здійснити класифікацію нормативно-правових актів, які регулюють цифрову трансформацію в Україні. Логічний метод дослідження зумовив послідовність викладених суджень та умовиводів.

Комплексне застосування вказаних методів забезпечило повноту та об'єктивність положень, наведених у магістерській роботі.

Наукова новизна одержаних результатів характеризується тим, що магістерська робота є комплексним, системним дослідженням правового регулювання цифрової трансформації в Україні.

До результатів, що містять наукову новизну, слід віднести наступні:

удосконалено положення щодо визначення суспільних відносин у сфері цифрової трансформації;

проведено дослідження нормативно-правових актів, якими врегульовано цифрову трансформацію в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання матеріалів роботи в сфері дослідження правового регулювання цифрової трансформації в Україні при написанні наукових статей та доповідей, підготовці до лекційних та семінарських занять.

Структура роботи обумовлена її метою і завданнями та складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 74 сторінки (з них 67 – основного тексту). Список використаних джерел розташований на 7 сторінках, всього 55 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ПОНЯТТЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ:

НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ

1.1 Національні підходи правового регулювання цифровізації в Україні

Основною метою цифровізації є досягнення цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні. Пріоритет можливий тоді, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані в національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку. Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної політики держави ¹.

Цифровізація (з англ. digitalization) – це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо. Це перехід від біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів). Перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн). Цифровізація – це один із головних факторів зростання світової економіки в найближчі 5–10 років ².

Крім прямого підвищення продуктивності, яке отримують компанії від цифрових технологій, є ланцюг непрямих переваг цифровізації, як-то економія часу, створення нового попиту на нові товари й послуги, нова якість та цінність тощо. Цифровізація стане головним інструментом для досягнення

¹ Соснін О. Цифровізація як нова реальність країни. *Юридичний вісник України*. 2020. № 1. С. 46.

² Україна 2030Е-країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.

стратегічної цілі України – збільшення ВВП у 8 разів, до 1 трлн дол. у 2030 році, та забезпечення добробуту, комфорту та якості життя українців на рівні, вищому за середній показник у Європі³.

Ще одне визначення поняття представлено у Енциклопедії інформаційних наук і технологій в якій зазначається, що «цифровізація – це інтеграція цифрових технологій у повсякденне життя суспільства шляхом оцифровки всього, що можна оцифрувати. Цифровізація означає комп'ютеризацію систем і робочих місць для більшої легкості та доступності»⁴.

Засновник і головний виконавчий директор Agile Elephant Девід Террар зазначав, що «цифрова трансформація» – це процес переходу до нових способів роботи і мислення з використанням цифрових, соціальних, мобільних і нових технологій та включає зміну мислення керівництва, заохочення інновацій і нових бізнес-моделей, оцифровку активів і ширше використання технологій для поліпшення досвіду співробітників, клієнтів, постачальників, партнерів і зацікавлених сторіни⁵.

Виходячи з вищезазначеного, важливо підкреслити, що поняття цифровізація та цифрової трансформації не має чіткого визначення. Однак, можливо зазначити, що вони між собою пов'язані. Так, цифровізація більш загальне поняття, яке охоплює багато методик, а цифрова трансформація – це процес, завдяки якому організації з використанням цифрових технологій переходять на новий рівень не тільки виробництва, а й відношення між партнерами, клієнтами та працівниками. Експерти компанії Gartner роблять

³ Encyclopedia of Information Science and Technology, Fourth Edition (10 Volumes). IGI Global, June. 2017. 8104 p.

⁴ Соснін О. Цифровізація як нова реальність країни. *Юридичний вісник України*. 2020. № 1. С. 46.

⁵ Україна 2030Е-країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.

прогнози, що ініціативи по цифровізації прискорюються, і більшість очікує, що цифрові технології кардинально змінять їх галузь до 2026 року ⁶.

Цифровізація виступає фундаментом цифрової економіки. Саме тому цифровізація розглядається як важливий елемент сталого розвитку економіки та суспільства, а такі технології як інтернет речей (IoT), хмарні технології, електронна ідентифікація (eID) та штучний інтелект (AI) можуть сприяти досягненню Глобальних Цілей Сталого Розвитку Організації Об'єднаних Націй до 2030 року.

Отже, у період сьогодення термін «цифровізація» використовується у вузькому та широкому значеннях. Під цифровізацією у вузькому сенсі розуміється перетворення інформації в цифрову форму, яке у більшості випадків призводить до зниження расходів, та появи нових можливостей тощо. Велика кількість конкретних перетворень інформації в цифрову форму призводить до суттєвих позитивних наслідків, які обумовлюють застосування терміну цифровізації у широкому сенсі.

Як перехід до цифрової інформації всіх сторін економічного та соціального життя, цифровізація з простого методу покращення різних приватних сторін життя перетворюється в драйвер світового суспільного розвитку, який забезпечує підвищення ефективності економіки та покращення рівня життя.

Цифровізацію у широкому сенсі можливо розглядати як тренд ефективного світового розвитку тільки в тому випадку, якщо цифрова трансформація відповідає наступним вимогам: вона охоплює виробництво, бізнес, науку, соціальну сферу та звичайне життя громадян; супроводжується тільки ефективним використанням її результатів; її результати доступні користувачам перетвореної інформації; її результатами користуються не

⁶ Україна 2030Е-країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.

тільки фахівці, але й пересічні громадяни, а користувачі цифрової інформації мають навички роботи з нею.

Урядом України приймаються широкомасштабні заходи по розвитку цифровізації суспільства, цифрового сектору економіки, впроваджуються електронні платежі та вдосконалюється нормативно-правова база в сфері електронної комерції. Задля реалізації цих та інших проектів 18 вересня 2019 року Уряд затвердив Положення про Міністерство цифрової трансформації України. Прийняття акта створює правові передумови для його функціонування, визначає засади, цілі та принципи діяльності. Відповідно до затвердженого Постановою КМУ Положення, Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Мінцифри є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкопasmового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії⁷.

⁷ Положення про Міністерство цифрової трансформації України : схв. постановою Кабінета Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-ministerstva-cifrovoyi-t180919>.

1.2 Міжнародні підходи правового регулювання цифрової трансформації в Україні

Технологічні зміни відбуваються швидко. Це вимагає якісного та своєчасного реагування, у тому числі і в питаннях адаптації законодавчої та регуляторної сфер. Завдання по швидкої цифрової трансформації неможливо вирішити без тісної міжнародної співпраці.

Передовий досвід цифровізації та розвитку цифрових інформаційних технологій в рамках Європейського Союзу та інших країн світу визначає їх як стратегічних партнерів в галузі цифрових технологій та інформатизації. Європейський Союз та інші розвинені країни не тільки декларують підтримку розвитку цифрового простору, але й роблять практичні кроки в цьому напрямі. Відповідно, в Україні в найближчій перспективі планується розробка нових нормативно-правових актів, які будуть спрямовувати подальшу роботу в сфері цифровізації суспільства, з урахуванням міжнародного правового досвіду. Задля перевірки та аналізу якості використання інструментів цифровізації суспільства та їх позитивного впливу на всі сфери діяльності у країнах Європейського Союзу використовується оціночний показник рівня технологічного розвитку та ступеня запровадження інноваційних технологій у цифровому суспільстві – Індекс DESI⁸.

Цей індекс охоплює п'ять основних субіндексів: зв'язок, людський капітал, використання Інтернету, інтеграція цифрових технологій і цифрові державні послуги. Вимір людського капіталу складається з п'яти показників, об'єднаних у два підвимири, що вивчають навички, необхідні для використання можливостей цифрового суспільства. Для визначення індексу DESI важливою складовою є наявність цифрових навичок у населення та у випускників навчальних закладів. Відповідно до значення індексу DESI, у 2020 р. лідерами з розвитку цифрових технологій серед країн Європейського Союзу стали Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Данія, Фінляндія, Швеція,

⁸ I-SCOOP : website. URL: <https://www.i-scoop.eu/digitization-digitalization-digital-transformation-disruption/>.

Великобританія, Ірландія, Естонія, Австрія. За даними Звіту DESI (2020)⁹ у домогосподарствах Європейського Союзу збільшилося покриття цифровими мережами нового покоління (зростання відбулося на рівні з 83% до 86%). Також за останні 2 роки простежується зростання доступу домашніх господарств до фіксованих широкосмугових мереж: з 15% до 26%. Покриття 4G охоплює майже все населення ЄС (96%), але рівень покриття 5G все ще порівняно низький (25%).

Найбільш розвинені країни Євросоюзу з точки зору цифрової готовності мають більші інформаційно-комунікаційні можливості, зокрема: Фінляндія, Німеччина, Угорщина та Італія. Найвищий рівень доступності зв'язку у межах цифрового доступу в країнах ЄС належить Данії, Швеції, Люксембургу (68-65-бальна позиція за індексом DESI). Середній рівень серед країн ЄС становить 50 балів рейтингової позиції. Найнижчий показник у Болгарії, Кіпру, Греції. Найвищий рівень цифрового розвитку людського капіталу у Фінляндії, Швеції, Естонії; найнижчий серед країн ЄС – у Болгарії, Румунії та Італії. В країнах Євросоюзу відбувається активна інтеграція цифрових технологій на підприємствах залежно від розміру компанії, сектора і держави-члена. У 2019 р. 38,5% великих компаній поклалися на передові сервіси хмарних обчислень, а 32,7% використовували рішення для великих даних. Переважна більшість малих і середніх підприємств заявили, що вони не використовували ці рішення; 17% малих і середніх підприємств використовують хмарні сервіси і 12% використовують великі дані. Згідно зі звітом DESI 2020 р. тільки 17,5% малих і середніх підприємств продавали свою продукцію через Інтернет (на 1,4% цей показник більший, ніж у 2016 р.)¹⁰.

⁹ Хлебінська О. І. Теоретичні підходи до цифровізації та цифрової трансформації. *Бізнес, інновації, менеджмент : проблеми та перспективи* : II Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 22 квітня 2021 р.). Київ, 2021. С. 114.

¹⁰ Коляденко С. В. Цифрова економіка : передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. № 6. С. 106.

Ірландія, Фінляндія та Бельгія лідирують за показником інтеграції цифрових технологій¹¹.

Досліджуючи порядок використання інструментів щодо перевірки показників цифровізації в рамках Європейського Союзу, у березні 2021 року Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації, одним із яких є розроблення та затвердження опису цифрової компетентності (рамки цифрової компетентності) та відповідних рамок цифрових компетентностей для основних професійних груп за сферами економічної діяльності¹².

Мінцифри відзвітувало про розроблення та впровадження відповідних рамок цифрових компетентностей, а також 30 березня оприлюднило документ, що містить 4 виміри, 6 сфер, 30 компетентностей та 6 рівнів володіння цифровими навичками¹³.

За основу Концепції взято європейську концептуально-еталонну модель цифрових компетентностей для громадян DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens¹⁴ та рекомендації у сфері цифрових компетентностей від європейських та міжнародних інституцій»¹⁵, більшу частину змісту документа, цілком логічно, складають напрацювання європейських учених. Відповідно до документу DQ, компетентність передбачає розуміння прав щодо володіння та поєднання цифрових творів, розрізнення творчого

¹¹ Ляшенко В. І. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія. НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ, 2017. С. 142.

¹² Концепція розвитку цифрових компетентностей : схв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>.

¹³ Мінцифри оприлюднює Рамку цифрової компетентності для громадян. Урядовий портал. 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-oprilyudnyuye-ramku-cifrovoyi-kompetentnosti-dlya-gromadyan>.

¹⁴ DQ Global Standards Report. Common Framework for Digital Literacy, Skills and Readiness. DQ Institute. 2019. URL: <https://www.dqinstitute.org/wp-content/uploads/2019/03/DQGlobalStandardsReport2019.pdf>.

¹⁵ Опис цифрової компетентності для громадян України : Міністерство цифрової трансформації України, 2021. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoikompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf.

використання та привласнення робіт, вміння легального завантаження, використання стратегій захисту власних та чужих творів, відстеження різноманітних змін, формування довіри, відповідальність, самоповагу та повагу до інших ¹⁶.

Підхід ЄС до цифрової трансформації означає розширення можливостей та залучення до неї кожного громадянина, посилення потенціалу кожного бізнесу та вирішення глобальних викликів, і передбачений рамковими та стратегічними документами, такими як: Стратегія Єдиного цифрового ринку (Digital Single Market Strategy for Europe), Підключення до Європейського Гігабітного суспільства (Connectivity for a European Gigabit Society), нещодавно розробленої стратегії Цифрова Європа 2025 (Digital Europe 2025) та Програми розвитку загальноєвропейських стандартів у сфері телекомунікацій та цифрових технологій тощо. Стратегія Єдиного цифрового ринку ЄС була запропонована Європейською Комісією у 2015 році з метою досягнення синергії між країнами ЄС у царині новітніх технологій, транскордонної торгівлі та надання послуг в межах Єдиного цифрового ринку (далі – ЄЦР). Стратегія спрямована на те, щоб економіка, промисловість та суспільство Європи в повній мірі скористалися перевагами нової цифрової ери. ЄС активно створює.

Поняття цифровізації: національні та міжнародні підходи Право та інновації № 2 (38) 2022 вільний та безпечний ЄЦР, де люди можуть безпечно спілкуватись, здійснювати покупки в інтернеті без кордонів, а підприємства можуть продавати свої товари/послуги через інструменти електронної комерції по всьому ЄС. Тобто, ЄЦР пропонує розширені можливості для: користувачів, малого та середнього бізнесу, інноваційних стартапів, креативного сектору, наукового та безпекозміцнюючого співробітництва у додаток до модернізації вже існуючих індустрій. Головна мета Єдиного

¹⁶ Шматков Д. І. Правові аспекти змісту цифрової компетентності : систематичний огляд літератури. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 1 (16). С. 172.

цифрового ринку ЄС – усунення зайвих регуляторних бар'єрів і перехід від окремих національних ринків до єдиного, із загальноєвропейськими уніфікованими правилами у трьох секторах – телекомунікації, довірчі послуги та електронна комерція¹⁷.

В межах Європейського Союзу, для подальшого ефективного впровадження цифровізації в усі сфери життя були затверджені такі документи, як «Індустрія 4.0.» (Industry 4.0.) «Розумне виробництво» (Smart manufacturing), «Інтернет у промисловості» (Internet of manufacturing), «Цифрове виробництво» (Digital manufacturing) та «Відкрите виробництво» (Open Manufacturing), прийнята в 2011 р. в Німеччині. Таким чином, країни світу сформулювали власне бачення та власні ініціативи цифрового розвитку та визначили, конкретизували стратегії і проекти цифрового розвитку та цифровізації економіки відповідно до викликів індустріальної революції 4.0. та визначили стратегічні напрями поетапної цифровізації економіки країни¹⁸.

Цифровізація формує нову парадигму розвитку: Європу 4.0, що передбачає використання нових цифрових технологій, пов'язаних із Індустрією 4.0, які сприяють потрійному імперативу Європи – економічній конкурентоспроможності, географічній конвергенції, а також узгодження з її соціальними цінностями¹⁹. Враховуючи досвід ЄС та сучасні глобалізаційні процеси, в українській науці та у законодавстві визначається, що Індустрія 4.0 – це сукупність відносин, що складаються в процесі виробництва товарів (робіт, послуг) структурами усіх галузей економіки на основі цифрових технологій з метою підвищення конкурентоспроможності бізнесу і країни в

¹⁷ Сенкевич О. Ф. Методичні підходи щодо моделей трансформації цифрової економіки та суспільства. *Економічні горизонти*. 2018. № 4 (7). С. 152.

¹⁸ Sirugue, C. Industry 4.0 : An opportunity to re-industrialize Europe. The European files, Industry 4.0 : The New Industrial Revolution for Europe. 2017. URL: <https://www.europeanfiles.eu/wpcontent/uploads/2017/05/The-European-FilesIndustry-4.0-Issue-45-january-2017.pdf>.

¹⁹ Коляденко С. В. Цифрова економіка : передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. № 6. С. 107.

цілому. Ключовими технологіями стають: Великі дані; Інтернет речей; віртуальна і доповнена реальність; хмарні обчислення; 3D-друк; друкована електроніка; блокчейн тощо. Практично у всіх галузях вітчизняної економіки як у державній, так і в приватній сферах впроваджуються передові інформаційні технології, в тому числі хмарні технології як пул використовуваних ресурсів, включаючи комп'ютерну апаратуру і програмне забезпечення. З огляду на те, що застосування інноваційних технологій зменшує транзакційні витрати, підвищує продуктивність праці, скорочує час на здійснення онлайн комунікацій з партнерами, клієнтами тощо, їх впровадження на тих чи інших господарюючих суб'єктах стає нагальною проблемою, яку без належного правового забезпечення господарської діяльності таких суб'єктів вирішити неможливо і законодавець прагне вирішити цю проблему, приймаючи відповідні Закони України ²⁰.

Слід зазначити, що з 14.08.2021 р. набув чинності Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», який визначає організаційні, правові та фінансові засади функціонування правового режиму Дія Сіті, що запроваджується з метою стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій, а також талановитих спеціалістів ²¹.

Видами діяльності, здійснення яких стимулюється шляхом створення правового режиму Дія Сіті, можуть бути комп'ютерне програмування, консультування з питань інформатизації, діяльність із керування комп'ютерним устаткуванням; видання комп'ютерних ігор, а також іншого програмного забезпечення; надання програмних продуктів, у тому числі

²⁰ Білоусов С. М., Борисов І. В. та ін. Концепція «Індустрія 4.0» : проблеми впровадження і окремі правові аспекти її реалізації в Україні : монографія / за ред. С. В. Глібка. Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. С. 106.

²¹ Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України. від 15.07.2021 р. № 1667-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>.

комп'ютерних ігор, у режимі «онлайн» та надання веб-послуг із доставки програмних додатків, включаючи розповсюдження примірників (копій, екземплярів) програмного забезпечення у електронній формі; освітня діяльність у галузі інформаційних технологій; оброблення даних і пов'язана із цим діяльність за певними винятками; дослідження та експериментальні розробки у сфері природничих і технічних наук щодо інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій; проведення маркетингових кампаній та надання рекламних послуг з використанням програмного забезпечення, розробленого за участю резидента Дія Сіті, у мережі Інтернет та/або на пристроях користувачів; діяльність організаторів кіберспортивних змагань, кіберспортивних команд, спеціалізованих комп'ютерних центрів та/або клубів, призначених для проведення кіберспортивних змагань, а також студій трансляцій кіберспортивних змагань; діяльність постачальника послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів; забезпечення кібербезпеки інформаційно-комунікаційних систем, програмних продуктів та інформації, що в них обробляється; діяльність з проектування (конструювання), дослідження, тестування (випробування) технологій, пристроїв і систем робототехніки з використанням комп'ютеризованих систем управління та інші види діяльності, визначені Кабінетом Міністрів України в порядку, встановленому Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», який на сьогодні визначає правові та організаційні засади реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності в Україні, а його засоби – виступають дієвим інструментом підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання²².

Слід відмітити, що на сьогодні в Україні відбувається суттєве оновлення законодавства в сфері регулювання діяльності суб'єктів господарювання,

²² Про засади державної регуляторної політики в сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-IV. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text).

зокрема, спостерігається: зменшення адміністративного контролю шляхом скорочення кількості перевірок суб'єктів господарювання; спрощення дозвільної системи та мінімізація видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню; удосконалення системи державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень шляхом створення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень як єдиної державної інформаційної системи, що забезпечує обробку, збереження і надання відомостей про зареєстровані речові права на нерухоме майно та їх обтяження; реформування системи оподаткування, що має забезпечити створення сприятливого підприємницького середовища та лібералізацію фіскальних відносин, оскільки одним з зовнішніх чинників, що робить вплив на ефективний розвиток господарюючого суб'єкта, є надмірне податкове навантаження; поширення запровадження непрямой державної підтримки зазначених суб'єктів шляхом стимулювання ведення ними бізнесу, а не прямого фінансування їх витрат. Вважається, що засоби непрямой державної підтримки забезпечують конкуренцію на ринку, що є важливим фактором глобалізації інноваційної економіки ²³.

В Україні на сьогодні відбувається процес академічного відокремлення університетських структур та утворення на їх основі спін-компаній («spin-off» та «spin-out»), а серед малих організаційних форм інноваційної діяльності набули розповсюдження стартап компанії, які виникли як інноваційні компанії у сфері інформаційних технологій, а потім знайшли застосування і в інших сферах діяльності (науки, соціальних досліджень, культури, підприємництва, економіки). Особливість цих структур полягає в тому, що вони можуть функціонувати і як юридична особа, наприклад, у вигляді вітчизняного інноваційного підприємства, і як колективне утворення без створення

²³ Білоусов С. М., Борисов І. В. та ін. Концепція «Індустрія 4.0»: проблеми впровадження і окремі правові аспекти її реалізації в Україні: монографія / за ред. С. В. Глібка. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. С. 110.

юридичної особи, шляхом об'єднання майна і діяльності стартаперів для досягнення ними спільної мети. Підставою для цього може слугувати договір про спільну діяльність. Існують декілька моделей фінансування цих компаній, а саме венчурні фонди; бізнес-янгели; конкурси та гранти. Проте, засновники стартап компаній, можуть звернутися і до нової системи онлайн-кредитування, зокрема, до систем краудфандінга або краудлендінга. Показово, що проблема підвищення доступності фінансових послуг на сьогодні все ще залишається однією з актуальних проблем, вирішення якої пов'язують з вдосконаленням і розвитком технологій мікрофінансування – діяльності, спрямованої на надання базових фінансових послуг людям, які не можуть претендувати на стандартні банківські фінансові послуги, а саме людям, які опинились у скрутних життєвих обставинах, підприємцям-початківцям.

Слід погодитися із тим, що мікрофінансування, одним з видів якого є мікрокредитування, – це приклад соціального підприємництва, який передбачає симбіоз соціальної місії з отриманням комерційного ефекту, оскільки його технології зводяться не тільки до надання послуг населенню з низьким рівнем доходу, а також засновникам мікробізнесу, щоб вони, скориставшись цими послугами, могли забезпечити собі подальше зростання як в плані особистісного розвитку, так і в частині розширення бізнесу та підвищення якості життя.

Модель мікрофінансування передбачає використання мікрофінансовими організаціями спеціально розроблених процедур з оцінки ризику позичальника, а також технологій надання і забезпечення повернення позик.

Таким чином, основною метою мікрокредитування малого бізнесу, з одного боку, є забезпечення повернення отриманих коштів, а з іншого, – забезпечення отримання доходу від таких операцій²⁴.

²⁴ Білоусов С. М., Борисов І. В. та ін. Концепція «Індустрія 4.0»: проблеми впровадження і окремі правові аспекти її реалізації в Україні: монографія / за ред. С. В. Глібка. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. С. 15.

На сьогодні інформатизація та проведена на її основі інтелектуалізація промислових технологій, методів управління економікою повинні стати основною умовою прогресивного розвитку сучасної економіки. Крім природно-ресурсного потенціалу країни, його фінансів, основним капіталом стає інтелектуальний (в тому числі, науково-освітній, інформаційний та комунікаційний) потенціал. Разом із тим, хоча в Україні й ухвалено низку законодавчих актів щодо інформатизації (Закони України «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про телекомунікації», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги», «Про електронну комерцію», «Про доступ до публічної інформації», «Про Національну програму інформатизації», «Про Концепцію Національної програми інформатизації» тощо), побудова інформаційного суспільства відбувається досить безсистемно. Взяти хоча б проблему хмарних технологій (cloud computing) – технології розподіленої обробки цифрових даних, яка здатна забезпечити користувачеві не лише хостинг, тобто послугу надавання дискового простору, підключення до мережі та інших ресурсів для розміщення фізичної інформації на сервері, що постійно перебуває в мережі (наприклад, Інтернеті), а й надати віддалені обчислювальні потужності клієнтові. У сучасних умовах, порівняно з іншими способами обчислення, хмарні технології мають ряд переваг і дозволяють максимально зменшити витрати на обробку даних, серверне та мережеве обладнання, використання програмних рішень, утримання ІТ-персоналу, адміністрування тощо ²⁵.

Саме задля цього 17 лютого 2022 р. був прийнятий закон України «Про хмарні послуги» ²⁶, набуття чинності якого призначено на 16 вересня 2022 р.,

²⁵ Білоусов С. М., Борисов І. В. та ін. Концепція «Індустрія 4.0»: проблеми впровадження і окремі правові аспекти її реалізації в Україні: монографія / за ред. С. В. Глібка. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. С. 18.

²⁶ Про хмарні послуги: Закон України від 17.02.2022 р. № 2075-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text>.

в якому зазначається, що вимоги у сфері електронних довірчих послуг за допомогою технології хмарних обчислень затверджуються Кабінетом Міністрів України. Відповідно до Закону захист прав користувачів хмарних послуг та/або послуг центру обробки даних, а також механізм реалізації захисту цих прав регулюються цим Законом, законами України «Про захист прав споживачів» та «Про електронні комунікації». Порядок застосування технології хмарних обчислень та надання хмарних послуг банками, особами, що провадять діяльність на ринках фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк України, платіжними організаціями та/або учасниками платіжних систем, операторами послуг платіжної інфраструктури визначається Національним банком України відповідно до вимог цього Закону.

Ефективний електронний уряд ЄС також позитивно впливає на більшість галузей економіки та може спростити і прискорити різні процедури. Саме тому динамічний розвиток цифрових технологій в Євросоюзі ставить перед державним сектором нові завдання. Згідно зі звітом DESI 2020 р. кількість осіб, які використовували послуги електронного уряду в 2019 р., збільшилася з 58% до 67%²⁷. Естонія, Іспанія та Данія мають першість за цим показником. У сфері послуг цифрові технології дозволяють здійснювати діяльність з будь-якого куточка світу, проводити відеоконференції, купувати продукти та різні побутові товари через мережу Інтернет. Цифровізація може сприяти вирішенню соціальних проблем, полегшивши доступ до основних послуг у сфері охорони здоров'я (електронна система охорони здоров'я) та освіти (дистанційне навчання), наданню фінансових послуг, прозорості та ефективності діяльності уряду (електронний уряд: система електронних регламентів та реєстрацій). Продовж декількох останніх років в Україні на державному рівні плануються заходи щодо інтенсивного впровадження цифрових технологій в усі сфери суспільного життя. Починаючи від Стратегії

²⁷ I-SCOOP : website. URL: <https://www.i-scoop.eu/digitization-digitalization-digital-transformation-disruption/>.

сталого розвитку «Україна – 2020»²⁸, яка серед інших реформ та програм розвитку держави визначала Програму електронного урядування, у державі ухвалено низку відповідних концепцій, планів, стратегій, законів та інших нормативно-правових актів. Цифровізація політики є наслідком глобалізації та полягає в тому, що вона кардинально змінює сучасні тренди політичних процесів, функціональне призначення політичних інститутів, суспільні інтеракції та сценарії майбутнього. Цифрові технології обумовлюють результати виборів, формують і модерують громадянську активність, впливають на зовнішній імідж держави, виступають каталізатором гібридності політичних режимів, роблять впізнаваними і легітимними публічних персон, політичні кампанії, доленосні рішення.

У листопаді 2017 р. КМУ схвалив Концепцію розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації²⁹, відповідно до якої електронна демократія визначена як форма суспільних відносин, за якої громадяни й організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій у демократичних процесах. Реалізація Концепції була передбачена у два етапи на період до 2020 р. Серед заходів електронної демократії передбачено, зокрема, удосконалення механізму подання та розгляду електронних петицій; формування основ впровадження електронного голосування, а також електронного виборчого процесу, електронних референдумів і електронних плебісцитів; запровадження мережевих сервісів у сфері електронної демократії; забезпечення розвитку відкритих даних тощо. План заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної демократії в Україні включає завдання щодо

²⁸ Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»: схв. Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>.

²⁹ План заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної демократії в Україні на 2019-2020 роки: схв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 405-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2019-%D1%80#Text>.

нормативно-правового та ресурсного забезпечення розвитку електронної демократії в Україні, що покладаються на державні інституції із залученням низки громадських організацій. Реалізацію основних завдань Уряду України у сфері електронної демократії й електронного урядування покладено на Міністерство цифрової трансформації України, яке відповідає за розвиток електронної демократії, електронного урядування; цифрову трансформацію; впровадження національних електронних інформаційних ресурсів та забезпечення їх інтегрованості; зниження цифрового розриву та ін., що відповідає «Принципам Торонто»³⁰.

Відповідно до Плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної демократії в Україні на 2019–2020 рр.³¹, затвердженого розпорядженням КМУ від 12 червня 2019 року № 405-р, реалізовано такі заходи: 1) ухвалено постанову КМУ «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо функціонування офіційних вебсайтів органів виконавчої влади» від 12 червня 2019 року № 493, яка стосується вимог до створення (модернізації) офіційних вебсайтів (вебпорталів) органів виконавчої влади; 2) започатковано залучення громадян до конкурсу проєктів Державного фонду регіонального розвитку (далі – ДФРР) під назвою Всеукраїнський громадський бюджет на обласному рівні (пілоти в Полтавській, Львівській, Чернігівській областях). Міністерством розвитку громад і територій України запроваджено нову інформаційну систему для ДФРР³².

³⁰ Принципи Торонто. Ключові пріоритети проведення реформ в Україні на 2019-2023 р. URL: <https://dejure.foundation/library/pryntsy-py-toronto>.

³¹ План заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної демократії в Україні на 2019-2020 роки : схв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 405-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2019-%D1%80#Text>.

³² Венедіктова І. В. Юридична природа публічних послуг. *Вісник Харківського національного університету*. 2009. № 1 (5). С. 89–91.

Отже, цифровізація не обмежується виключним використанням технологій; вона характеризується зміною культури, інтегрованої в усі сфери роботи, та трансформацією в управлінні різними командами. Та попри ряд позитивів, які породжує цифровізація, їй притаманний ряд викликів, до яких може бути не готове і суспільство, і бізнес. Прогресивна автоматизація та використання робототехніки матиме наслідком порушення ринку праці, що характеризуватиметься безробіттям та нерівністю доходів. Через відсутність довіри до цифрових технологій, доступу до них та навичок до їх використання може збільшитися цифровий «розрив»³³.

Серед інших викликів – проблема безпеки та порушення конфіденційності, поглиблення соціальної відчуженості, стирання етичних меж (неможливість контролювати у майбутньому штучний інтелект), зниження культурного розвитку³⁴.

Для подолання викликів у сфері цифровізації та посилення сильних сторін на міжнародному та національному рівнях доцільно: Сприяти формуванню цифрової сумісності між країнами світу. Створення набору глобальних правил з огляду на економічні, політичні та культурні відмінності країн. Ключовий набір правил передбачає розробку глобального документу для визначення доведених міжнародною практикою принципів та пріоритетів поширення цифрових технологій, з метою забезпечення їх інтеперабельності, запобігання фрагментації глобального простору та утворення цифрових «островів». Нівелювати цифровий «розрив» у спосіб посилення цифрового розвитку для всіх. Світові лідери повинні подолати цифровий розрив між країнами, що розвиваються, та розвинутими країнами, а також між різними соціальними та расовими групами в будь-якій країні.

³³ DQ Global Standards Report. Common Framework for Digital Literacy, Skills and Readiness. DQ Institute. 2019. URL: <https://www.dqinstitute.org/wp-content/uploads/2019/03/DQGlobalStandardsReport2019.pdf>.

³⁴ Опис цифрової компетентності для громадян України : Міністерство цифрової трансформації України, 2021. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoikompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf.

Цифрові технології мають охоплювати більше людей, знизити витрати та зменшити неефективність, особливо для малого та середнього бізнесу. Цифрові технології мають надійно впроваджуватися для всіх учасників, включаючи посилений захист конфіденційності даних, кращі системи онлайн-суперечок та алгоритми, які не дискримінують жодного з «гравців». Це вимагає розвитку державно-приватного партнерства та людиноцентричного підходу в публічному управлінні.

РОЗДІЛ 2.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Правовою основою надання адміністративних послуг в Україні є національне законодавство, що базується на принципах і засадах, затверджених міжнародними нормативно-правовими актами. Законодавство України, що регулює впровадження та використання оцифрування надання адміністративних послуг, складають закони України та підзаконні нормативно-правові акти.

Основним нормативно-правовим актом, що визначає порядок надання адміністративних послуг в Україні, є Закон України «Про адміністративні послуги»³⁵. Що стосується впровадження цифрових технологій у сфері надання адміністративних послуг в Україні, така повинна відбуватися в рамках окреслених законами України, що регулюють сферу інформаційних технологій. Одним із найобширніших та чітко окреслених нормативно-правових актів, що визначають напрямки впровадження та використання цифрових технологій у сфері надання послуг державними органами та органами місцевого самоврядування, є наказ Міністерства цифрової трансформації України від 3 грудня 2019 № 15 «Про затвердження плану роботи Міністерства цифрової трансформації України на 2020 рік». Вказаним наказом передбачено поетапне та стрімке впровадження інформаційних технологій у сфері надання адміністративних послуг, зокрема в таких аспектах: розвиток доступних і безпечних схем і засобів е-ідентифікації, оптимізація державних реєстрів, запровадження надання електронних послуг

³⁵ Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>.

через смартфон, розвиток системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів «Трембіта», розвиток комплексного проекту «ЄМалятко», впровадження першого всеукраїнського дослідження з цифрової грамотності українців, запровадження національної платформи цифрової грамотності, адаптація законодавства України до вимог законодавства європейського союзу у сфері захисту інформації³⁶.

Важливе місце серед нормативно-правових актів, що регулюють оцифрування надання адміністративних послуг займають ті, що стосуються забезпечення схоронності інформації, що знаходиться під захистом держави (персональних даних, конфіденційної інформації та інших) та безпеки у цій сфері, зокрема щодо цифрового підпису.

Отже, серед основних законів, дія яких поширюється на впровадження та використання інформаційних технологій у сфері надання адміністративних послуг в Україні, є закони України: «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», «Про Національну програму інформатизації», «Про науково-технічну інформацію», «Про державну таємницю», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України».

Важливим у питанні реалізації безпекової політики та забезпечення розвитку інформаційнокомунікаційних технологій та інформаційних ресурсів України, що зокрема стосується і адміністративних послуг, є указ Президента України від 29 лютого 2017 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»³⁷.

³⁶ Про затвердження плану роботи Міністерства цифрової трансформації України : наказ Міністерства цифрової трансформації України [«The work plan of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine»]. URL: <https://thedigital.gov.ua/ministry>.

³⁷ Про Доктрину інформаційної безпеки : указ Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

Вагоме місце в регулюванні впровадження та використання оцифрування сфери надання адміністративних послуг належать підзаконним нормативно-правовим актам, зокрема до таких належать постанови уряду, якими затверджено: Інструкцію про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави, Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів, Порядок взаємодії органів виконавчої влади з питань захисту державних інформаційних ресурсів в інформаційних та телекомунікаційних системах та інші.

Поширення пандемії COVID-19 також актуалізує перехід держави на електронні адміністративні послуги. Ця обставина пришвидшила процес цифровізації адміністративних послуг й дозволила в коротші терміни налагодити взаємодію між органами державної влади та місцевого самоврядування з набувачами послуг. Наслідком цифровізаційних процесів є формування сервісної держави, тобто держави, основною функцією якої є захист інтересів та задоволення потреб громадян шляхом їх обслуговування. Формування такого типу держави було однією з основних цілей сучасних адміністративних реформ. Їх мета – підвищення якості надання державних та муніципальних послуг, а також забезпечення високого рівня доступності послуг такого виду ³⁸.

Основною умовою формування сервісної держави, є її здатність забезпечити кожного громадянина, кожний господарюючий суб'єкт, кожне громадське об'єднання адміністративними послугами високого рівня якості. При цьому потрібно діяти виходячи з принципів рівності, тобто якість послуг не повинна залежати від особи, яку обслуговують, від місця її знаходження;

³⁸ Петренко Н. О., Машковська Л. О. Цифровізація державних адміністративних послуг в Україні : нормативно-правові аспекти. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/2_2020/part_1/20.pdf.

рівень відмови від обслуговування повинен бути низьким, а рівень доступності до послуг високим³⁹.

І саме в умовах цифровізації, тобто плідної взаємодії між людьми та інтернет-технологіями усі перелічені принципи та вимоги сервісної держави можуть бути реалізованими, адже основною ідеєю цифровізації державних послуг є забезпечення населення послугами адміністративного характеру в електронній формі.

В свою чергу, електронні адміністративні послуги – це адміністративні послуги, що надаються заявникам в електронній формі за допомогою інтернет-технологій⁴⁰. Крім того, на думку вчених, наразі існують дві взаємопов'язані тенденції, які виникли у процесі цифровізації адміністративних послуг: в основі першої лежить думка про те, що передумовою формування електронного урядування, як нової моделі управління, є саме цифровізація; друга тенденція полягає в тому, що новим способом доступу до інформаційних ресурсів та послуг є можливість переходу від адміністрування до електронного урядування⁴¹.

Лише за допомогою належного правового регулювання процедурного механізму стає можливим виконання державою своїх функцій на високому рівні. Це правило є дійсним і у сфері надання адміністративних послуг за допомогою інтернет-технологій. Питання функціонування Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (далі – Портал Дія) регулюються

³⁹ Венедіктова І. В. Юридична природа публічних послуг. *Вісник Харківського національного університету*. 2009. № 1 (5). С. 89.

⁴⁰ Петренко Н. О., Машковська Л. О. Цифровізація державних адміністративних послуг в Україні : нормативно-правові аспекти. *Розбудова держави і права : питання теорії та конституційної практики*. 2020. № 2. С. 115. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/2_2020/part_1/20.pdf.

⁴¹ Єгорова-Луценко Т. П. Цифровізація у сфері надання адміністративних послуг. *Цифрові трансформації України 2020 : виклики та реалії* : зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 1 за матеріалами круглого столу, 18 березня 2020 р. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. С. 53–62. URL: <https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/13904/1/ndipzir9.pdf>.

Положенням «Про Єдиний державний вебпортал електронних послуг», затвердженим постановою КМ України від 4 грудня 2019 року № 1137.

Відповідно до положень даного нормативно-правового акту, основними завданнями Порталу Дія є: надання електронних послуг (в тому числі адміністративних та інших публічних послуг), забезпечення через електронний кабінет користувача доступу до інформації з національних електронних інформаційних ресурсів, зокрема про користувача; отримання суб'єктами звернення результатів надання електронних послуг, розгляду звернень та адміністративних справ; забезпечення користувачів інформацією про електронні та адміністративні послуги, а також про інші публічні послуги, надання яких здійснюється з використанням Порталу Дія; подання електронних звернень через Портал Дія та інші ⁴².

Також отримати електронні адміністративні послуги можливо через офіційні вебсайти ЦНАПів у розділах «Реєстр послуг», де наведений вичерпний перелік адміністративних послуг, які можна отримати онлайн. Потрібно звернути увагу на те, що процес отримання електронних адміністративних послуг як за допомогою Порталу Дія, так і через вебсайти ЦНАПів відбувається за допомогою використання кваліфікованого електронного підпису (КЕП) ⁴³.

Питання формування законодавчих засад цифровізації та цифрового суспільства належить до відання не тільки Верховної Ради України, як органу законодавчої влади, але й до відання відповідного центрального органу виконавчої влади з точки зору формування та реалізації державної політики у сфері цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових

⁴² Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг : Постанова КМУ від 04.12.2019 р. № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text>.

⁴³ Ковальова Т. В., Губіна О. В. Правові проблеми надання адміністративних послуг з використанням інтернет-технологій. *Наукові перспективи. Серія «Право»*. 2021. № 9 (15). С. 268. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/483/486>.

технологій та інновацій, електронної демократії, електронного урядування тощо.

В Україні це Міністерство цифрової трансформації, яке було утворено постановою КМУ України від 02 вересня 2019 р. № 829 шляхом реорганізації Державного агентства з питань електронного урядування. Одними з основних завдань Міністерства цифрової трансформації України є саме розробка та впровадження в національну політику новацій у таких сферах як: надання електронних та адміністративних послуг, розвиток цифрових навичок та цифрових прав громадян, цифровізація, цифровий розвиток, цифрова економіка, цифрові інновації та технології, електронне урядування та електронна демократія, розвиток інформаційного суспільства. Крім того, відповідно до покладених на нього завдань, Міністерство цифрових трансформацій узагальнює практику застосування законодавства з питань, які належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення відповідних нормативно-правових актів та проєкти таких актів⁴⁴.

Проте варто погодитися з тезою про те, що кожне нововведення в структуру функціонування суспільних відносин має як позитивні аспекти, так і негативні. Не стала виключенням з цього правила і цифровізація адміністративних послуг в Україні, яка поряд зі сприятливою для громадян стороною, має певні недоліки не лише у правовому регулюванні, а й у процесі функціонування загалом.

Головною метою цифровізації адміністративних послуг є полегшення комунікації з органами державної влади та місцевого самоврядування. Проте у процесі реалізації постала проблема так званої «цифрової нерівності». Користування інтернет-технологіями передбачає наявність у особи відповідних знань та навичок, проте внаслідок низького рівня цифрової грамотності не всі громадяни можуть користуватися новим способом

⁴⁴ Питання Міністерства цифрової трансформації : Постанова КМУ від 18.09.2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>.

отримання адміністративних послуг. За даними Міністерства цифровий трансформації України рівень цифрової грамотності серед українців становить нижче середнього ⁴⁵. У цей же час спостерігається яскраво виражений цифровий розрив між селом та містом – близько 35–40%. Наразі у стані цифрової нерівності перебувають близько 8 мільйонів українців ⁴⁶.

На нашу думку, такі проблеми як цифрова нерівність та цифровий розрив – є тими бар'єрами, які необхідно подолати, щоб продовжити шлях до цивілізованої цифровізації. Ще однією актуальною проблемою у сфері цифровізації надання адміністративних послуг є відсутність налагодженої взаємодії державних систем. Наслідком цього є неможливість спрощення процесу надання такого виду послуг. Законом України «Про адміністративні послуги» передбачена заборона вимагати від осіб, що звернулися за отриманням послуги, інформацію або дані, які містяться в інших органах влади.

Через відсутність взаємодії, користувачі послуг зустрічаються із проблемою, яку цифровізація повинна була подолати, а саме – так звана «тяганина» з документами. Крім того, не зникла проблема відсутності надійних засобів захисту для безпечного обміну ідентифікаційними даними фізичних та юридичних осіб в інформаційних системах органів державної влади.

З ростом популярності надання адміністративних послуг через мережу Інтернет зростає рівень використання технічно несумісних механізмів, алгоритмів і протоколів електронної ідентифікації та ідентифікації в реєстраційних системах та системах доступу до інформаційних систем ⁴⁷.

⁴⁵ Коляденко С. В. Цифрова економіка : передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. № 6. С. 106–107.

⁴⁶ Ляшенко В. І. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія. НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ, 2017. С. 23.

⁴⁷ Україна 2030Е-країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.

На даному етапі впровадження цифровізації адміністративних послуг в нашій державі супроводжується також такою проблемою, як обмеженість процедури отримання певних послуг в електронному вигляді лише початковою її стадією.

О. Вінник зазначає, що такі процеси як подання електронних документів, моніторинг процесу отримання послуги не доступні деяким користувачам. Так, наприклад, багато ЦНАПів наразі не надають можливості особам отримати електронні адміністративні послуги належного рівня. Вони лише публікують загальну інформацію про послугу, а також розміщують електронні форми та заяви ⁴⁸.

Взагалі саме функціонування WEB-сторінок ЦНАПів викликає досить багато запитань. Відповідно до даних моніторингу, що був проведений Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (далі – Мінекономіки), можна констатувати факт відсутності в деяких ЦНАПів і власного WEB-сайту, і своєї сторінки на сайті органу місцевого самоврядування. Внаслідок чого користувачі взагалі втрачають можливість отримати будь-яку послугу в електронному режимі.

Цифровізація адміністративних послуг, повинна у повному обсязі забезпечити користувачів безпечними сервісами, метою яких буде надання доступу до детальної інформації про послугу, можливість заповнювати та завантажувати необхідні для отримання послуги зразки та форми документів, механізмом інформування користувача про стан розгляду, а також здатністю онлайн-оплати послуги.

На даний момент, такий механізм в Україні працює недосконало, що викликає певні труднощі під час отримання адміністративних послуг за допомогою сучасних технологій. На фоні ще більш активної консолідації

⁴⁸ Вінник О. М. Проблеми цифровізації : правовий аспект. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів*. Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. 2020. С. 216. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/78995/1/Vinnyk_digitalization.pdf.

інтернет-технології та сучасного суспільства, набуває ще більшої актуальності вже відома проблема – проблема кіберзлочинності, яка загрожує персональним даним користувачів послуг, в умовах збільшення кількості інформаційних систем.

Крім зазначених вище проблем та аспектів, правовий аспект цифровізації адміністративних послуг також має недоліки, які потребують вирішення. Дані проблеми можна виявити на окремих етапах отримання послуги.

Так, наприклад, на першому етапі надання адміністративної послуги – подачі заяви – ми зустрічаємося з проблемою відсутності визначення питання легітимізації електронної форми заяви, що заповнюється безпосередньо на WEB-сторінках.

На сьогодні існує два варіанти заповнення електронної форми заяви – завантаження заяви, її заповнення та подальша передача із застосуванням електронного цифрового підпису (дана процедура законодавчо визначена), а також за допомогою заповнення екранної форми заяви безпосередньо на WEB-сторінці. І саме другий варіант потребує правового врегулювання. Наразі відсутній механізм, який повинен врегульовувати питання підпису або його аналогу саме екранної форми, що є необхідним для підтвердження волевиявлення сторін, внаслідок чого відсутня можливість ідентифікації суб'єкта отримання послуги ⁴⁹.

Наступна, проте не менш важлива та актуальна на сьогодні правова проблема цифровізації адміністративних послуг пов'язана з таким етапом надання електронної адміністративної послуги як робота суб'єкта надання послуги над отриманими заявами та документами. На цій стадії активно

⁴⁹ Петренко Н. О., Машковська Л. О. Цифровізація державних адміністративних послуг в Україні : нормативно-правові аспекти. *Розбудова держави і права : питання теорії та конституційної практики*. 2020. № 2. С. 112–119. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/2_2020/part_1/20.pdf.

використовується електронна міжвідомча функціональна взаємодія при опрацюванні отриманих заяв та документів.

З одного боку Законом України «Про адміністративні послуги» визначено обов'язок суб'єктів надання адміністративних послуг, які володіють певною необхідною для надання цього виду послуг інформацією, забезпечувати доступ до такої інформації та її захист.

Проте проблема, на яку необхідно звернути увагу полягає в тому, що в законодавстві наразі невизначеними залишаються положення щодо організації електронної взаємодії учасників надання адміністративних послуг, а саме невизначеними є їхні права та обов'язки: по-перше, не визначена можливість передачі запиту на інформацію від одного органу до іншого та отримання відповіді за допомогою засобів телекомунікацій, що впливає на весь процес переведення надання адміністративних послуг в електронну форму; по-друге, законом не передбачений вичерпний перелік суб'єктів надання адміністративних послуг, які можуть нести відповідальність за неналежне забезпечення суб'єкта звернення відомостями, що запрошуються в запиті ⁵⁰.

Наслідком вказаної проблеми є неможливість на даному етапі отримання адміністративної послуги визначити суб'єкта, який відповідальний за ненадання або неналежне надання послуги. Також можна констатувати факт наявності недоліків у регламентації самого процесу переходу безпосередньо до електронної взаємодії між учасниками процесу. Вдосконалення у правовому регулюванні потребують і певні технічні моменти процесу надання адміністративної послуги за допомогою інтернет-технологій. До таких моментів належить: потреба в чіткій регламентації часу відправлення та отримання інформаційних матеріалів, які будуть вагомим юридичним фактом для звернення чи оскарження до суду; створення можливостей надсилання документів за допомогою всіх сервісів «Електронний кабінет»; регламентація

⁵⁰ Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>.

часу відправлення та одержання інформаційних матеріалів, а саме електронних послуг, супутніх документів, що будуть достатнім юридичним фактом при зверненні до суду чи оскарженні; створення можливостей для направлення документів за допомогою усіх сервісів «Електронний кабінет».

РОЗДІЛ 3.

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Цифрові трансформації в суспільстві пов'язані зі стратегічним плануванням, яке набуває особливої актуальності під час розробки та реалізації державної політики модернізації сфери публічного управління. Питання цифровізації процесів діяльності органів публічної влади, окремі аспекти формування цифрових компетентностей публічних службовців знайшли відображення у вітчизняних стратегіях розвитку.

Окремо слід виділити стратегії розвитку, які були схвалені урядом протягом останніх двох років і на сьогодні є орієнтиром розбудови України, а саме: Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери, Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Перспективи цифровізації регіонів розкрито у Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року⁵¹, де одна із чотирьох оперативних цілей стратегії – 4 «Розвиток інфраструктури та цифрова трансформація регіонів». У стратегічному документі визначено завдання за напрямом «Цифрова трансформація регіонів»: 1) у сфері цифрових комунікацій; 2) у сфері цифрової інфраструктури, а також окреслені напрями розбудови цифрової

⁵¹ Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від листопада 2021 р. № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#n15>.

інфраструктури регіонів щодо забезпечення безперешкодного доступу до високошвидкісного Інтернету всіх населених пунктів; підключення державних установ та соціальних закладів до широкосмугового Інтернету; забезпечення доступом до Інтернету та облаштування відкритих Wi-Fi зон для відвідувачів та персоналу у приміщеннях державних органів, соціальних закладів та комунальних установ, міжнародних транспортних переходів, аеропортів, автомобільних та залізничних вокзалів. Напрями та завдання комплексної цифрової трансформації системи соціального захисту населення визначено у Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери ⁵². Згідно стратегії заплановано створення: Єдиної інформаційної системи соціальної сфери, Єдиного соціального реєстру, реєстру інституцій соціального захисту – надавачів тих чи інших видів соціальної підтримки, мережі універсальних сервісних центрів соціальної сфери, на Єдиному державному веб-порталі електронних послуг «Портал Дія» Єдиного соціального веб-порталу для забезпечення дистанційного доступу громадян до всіх послуг; впровадження технології електронного інформування громадян з питань надання соціальної підтримки; запровадження в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери єдиного електронного документа в соціальній сфері. Наприкінці 2021 року урядом була схвалена Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року. Метою цієї Стратегії є побудова сучасної та ефективною системи управління інформаційними технологіями для забезпечення підтримки і подальшого цифрового розвитку ефективною та прозорою системи управління державними фінансами ⁵³. Фундаментальним документом, який визначає стратегічні напрями розвитку України є

⁵² Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1353-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text>.

⁵³ Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#n15>.

Національна економічна стратегія на період до 2030 року⁵⁴, яка затверджена Кабінетом Міністрів України у березні 2021 року. У стратегії виділено напрям «Цифрова економіка», де прописані шляхи досягнення цілей та завдання, окремі з них, які мають безпосереднє відношення до стратегічного розвитку органів публічної влади. За результатом аналізу вітчизняних стратегічних документів, з'ясовано, що питанню цифровізації сфери публічного управління приділена незначна увага.

Актуальним стратегічним документом розвитку України на сьогодні є Національна економічна стратегія на період до 2030 року, де частково окреслено напрям державної політики щодо розвитку цифрової економіки з конкретними стратегічними цілями підвищення рівня професійних та спеціалізованих цифрових навичок, підвищення якості державних електронних сервісів, покращення інструментів е-демократії.

У липні 2021 року урядом схвалена Стратегія реформування державного управління України на 2022-2025 роки, метою якої є побудова в країні спроможної сервісної та цифрової держави, яка забезпечує захист інтересів громадян на основі європейських стандартів та досвіду. У стратегії виділені завдання за напрямками: високоякісні послуги та зручні процедури, професійна публічна служба та управління персоналом, ефективне врядування.

Окрім стратегічних документів, в Україні, урядом схвалено низку концепцій, які мають безпосереднє відношення до процесів цифровізації органів публічної влади. Заслуговує на увагу схвалена урядом у січні 2018 році Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр.⁵⁵, де передбачено здійснення заходів щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, усвідомлення наявних викликів та

⁵⁴ Національна економічна стратегія на період до 2030 рік : Постанова Кабінету міністрів України від 3 березня 2021 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>.

⁵⁵ Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства в Україні на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#n13>.

інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій. Важливим документом, який визначив напрями та принципи розвитку цифровізації є Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 – 2020 роки.

Концепція визначає основну мету цифровізації, яка полягає у досягненні цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні. Серед основних напрямів цифрового розвитку концепції, які пов'язані з сферою публічного управління слід виділити наступні: розвиток цифрового державне управління, електронна демократія, впровадження концепції цифрових робочих місць, розвиток цифрових компетенцій.

У Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні ⁵⁶ до пріоритетних сфер в яких реалізуються завдання державної політики розвитку галузі штучного інтелекту віднесено публічне управління.

Як зазначено у Концепції, для досягнення її мети у сфері публічного управління слід забезпечити виконання таких завдань:

- формування переліку адміністративних послуг, рішення за якими приймаються автоматично, за мінімальної участі державних службовців та/або співробітників державних та/або комунальних підприємств, установ, організацій;

- дослідження та застосування технологій штучного інтелекту у сфері охорони здоров'я, зокрема щодо протидії епідеміям та пандеміям, а також прогнозування та попередження потенційних епідемічних спалахів у майбутньому;

- запровадження діалогового інтерфейсу для електронних адміністративних послуг із застосуванням технологій штучного інтелекту;

⁵⁶ Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>.

- розвиток технологій штучного інтелекту для цифрової ідентифікації та верифікації осіб, у тому числі для надання державних послуг;
- застосування технологій штучного інтелекту для проведення аналізу, прогнозування та моделювання розвитку показників ефективності системи публічного управління, окремих галузей економіки під час планування, технічного регулювання та стандартизації;
- оптимізація процесів аналізу та оцінки міжнародних інформаційних, політичних, економічних та оборонних трендів для використання таких результатів під час прийняття управлінських рішень у зовнішній та внутрішній політиці України;
- застосування технологій штучного інтелекту з метою виявлення випадків неправомірного втручання у діяльність електронної системи державних публічних закупівель та інших державних електронних систем;
- застосування технологій штучного інтелекту для виявлення недобросовісної практики в діяльності посадових осіб та державних службовців за різними напрямками шляхом проведення аналізу текстів управлінських рішень та інших даних, які формуються в комп'ютеризованих системах/реєстрах під час провадження такої діяльності.

Відповідно Плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021 – 2024 роки ⁵⁷ десятиим пунктом виділено «Забезпечення використання технологій штучного інтелекту для проведення аналізу ефективності системи публічного управління», реалізація якого заплановано на I квартал 2022 року.

⁵⁷ План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021 – 2024 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 438-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-438r>.

Знаковою подією для українського суспільства стало схвалення урядом у 2021 році Концепції розвитку цифрових компетентностей, реалізація якої заплановано до 2025 року⁵⁸.

Основними завданнями Концепції є:

- формування та розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві, що сприятимуть розвитку цифрової економіки та суспільства, а також розвитку електронної демократії і людського капіталу;
- забезпечення правового регулювання з питань формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян;
- розроблення комплексних змін до законодавства, що забезпечить визначення цифрової освіти, цифрових навичок та цифрових компетентностей у сферах суспільного життя;
- визначення системи та опису складових цифрової компетентності (рамки цифрової компетентності), а також вимог до рівня володіння цифровими навичками та цифровими компетентностями різних категорій працівників, зокрема в професійних стандартах;
- забезпечення координації дій на рівні органів виконавчої влади з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;
- створення індикаторів для моніторингу стану розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;
- підвищення рівня обізнаності громадян щодо небезпек в Інтернеті.

Прийняття даної концепції окреслило стратегічний курс України щодо процесів опанування громадянами знань, умінь, навичок у сфері цифрових технологій. Реалізація даної Концепції матиме позитивний вплив на процеси цифровізації в Україні та є основою для розробки механізмів розвитку людського потенціалу цифрового суспільства, цифрової економіки та її

⁵⁸ Концепція розвитку цифрових компетентностей : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p#Text>.

окремих сфер. Ключева роль у формуванні державної політики цифрових трансформацій та розвитку цифрових компетенцій належить Міністерству цифрової трансформації України. Для координації роботи процесів цифровізації у міністерствах, центральних органах виконавчої влади, обласних та міських державних адміністраціях введено посаду заступника керівника відповідного органу з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації (CDTO) ⁵⁹.

У 2021 році Мінцифра оприлюднено опис Рамки цифрової компетентності для громадян України, де за основу взято європейську концептуально-еталонну модель цифрових компетентностей DigComp 2.1.

У 2022 році, з метою наближення України до Єдиного цифрового ринку ЄС та прискорення цифрових трансформацій Україна долучилася до Програми «Цифрова Європа». Загальний бюджет програми розрахований на 7 років і становить 7,5 млрд. євро ⁶⁰. В межах даної програми Україна може отримати фінансування за чотирма напрямом, серед яких виділено «цифрові навички».

У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р серед технологічних концепцій, з урахуванням яких повинно відбуватися впровадження ініціатив щодо цифровізації державних установ, зазначаються цифрові державні платформи.

Згідно із згаданою Концепцією «цифрові державні платформи – концепція утворення державних органів, орієнтованих на одночасне поліпшення якості послуг, оптимізацію кількості державних службовців та зменшення витрат.

⁵⁹ Деякі питання діяльності підрозділів з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації центральних та місцевих органів виконавчої влади та заступників керівників центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2020 р. № 194. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/194-2020-%D0%BF#Text>.

⁶⁰ The Digital Europe Programme. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>.

«Цифрові» платформи дозволяють вирішувати завдання, підвищувати ефективність, зменшуючи вартість діяльності та час виконання. Державні органи використовують «цифрові» платформи для спрощення та оптимізації внутрішніх процесів, поліпшення взаємодії з громадянами та зменшення витрат».

Незважаючи на проголошений розвиток державних цифрових платформ, на сьогодні повноцінних державних платформ в Україні не створено. Можна говорити про Єдиний державний вебпортал електронних послуг «Портал Дія», онлайн-платформу цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта», онлайн-платформу «Дія. Бізнес» як прототипи державних цифрових платформ, які в майбутньому можуть перетворитися на них. Крім того, варто відзначити низку урядових цифрових платформ: «Бізнес для уряду» (електронні державні закупівлі); «Споживачі для бізнесу» (цифрові біржі праці); «Споживачі для уряду (цифрові платформи для подачі петицій, визначення пріоритетних громадських проектів); «Уряд для бізнесу» (можливість подання звітності в електронному вигляді); «Уряд для споживачів (державні цифрові послуги для громадян); «Уряд для уряду» (електронний уряд), цифрову платформу електронного адміністрування податку на додану.

Науковій літературі бракує єдності щодо визначення цифрової платформи, причиною цього є багатоаспектність цього поняття. На разі цифрову платформу розглядають як: 1) бізнес-модель цифрової економіки, 2) технологічну конструкцію; 3) платформну екосистему⁶¹.

В еру промислового виробництва домінувала лінійна модель виробництва. У ній процес створення цінності відбувався крок за кроком і мав чіткий напрямок – від виробника до споживача. Компанії використовували власні виробничі потужності, технології та ресурси. На відміну від лінійних компаній, платформи створюють цінність, використовуючи ресурси, які їм не

⁶¹ Шаповалова О. В. Цифрова платформа електронного адміністрування податку на додану вартість. *Право та інноваційне суспільство*. 2018. № 2 (11). С. 23–30.

належать. Вони залучають велику кількість виробників і споживачів до взаємодії, налаштовують ефективну комунікацію між ними, забезпечують їх інноваційними інструментами і контролюють якість їхньої роботи ⁶². Особливістю цифрової платформи, як бізнес-моделі, є її платформний характер – можливість спільного використання активів платформи одночасно великою кількістю її учасників, що забезпечує ефект масштабу в цифровій економіці. Принципи платформної бізнес-моделі використовують багато зростаючих компаній. Найбільш яскраві приклади цифрових платформ: платформа інтернет-реклами Google (доступ великої кількості рекламодавців до великої кількості користувачів пошукового сервісу Google), платформа надання послуг таксі Uber та її численних аналогів (доступ великої кількості перевізників до великої кількості пасажирів), «магазин додатків» для операційної системи iOS фірми Apple (доступ постачальників додатків до користувачів мобільних приладів виробництва Apple), платформа для надання житла в оренду AirBnB (доступ великої кількості орендодавців до великої кількості орендарів), платформа для бронювання номерів в готелях Booking.com (доступ готельних бізнесів до великої кількості мандрівників) тощо.

Розвиток платформної бізнес-моделі у світі прямо зумовлений активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій різними галузями економіки. Завдяки ІКТ з'явилася технічна можливість забезпечити «видимість» різноманітних виробничих ресурсів або товарів, послуг для значної кількості споживачів, а також забезпечити взаєморозрахунки між постачальниками і споживачами в режимі реального часу. Оскільки надалі питома вага і значення ІКТ в галузях економіки тільки зростатиме, варто

⁶² Маршалл Альстайн. Революція платформ. Як мережеві ринки змінюють економіку – і як змусити їх працювати на вас. 2016. URL: <https://hub.kyivstar.ua/reviews/revolyutsiya-platform-kak-setevyie-ryinki-menyayut-ekonomiku-ikak-zastavit-ih-rabotat-na-vas>.

очікувати продовження появи і розвитку платформних бізнес-моделей в геть різних індустріях.

Поява цифрових платформ зумовлена розвитком шерінгової економіки – економіки спільного користування, яка змінила підходи до споживання товарів та послуг, передбачає відхід від надспоживання до ощадного спільного споживання ресурсів. У шерінговій економіці, на відміну від традиційної, споживач не визначає, а підлаштовується під надавача послуг⁶³. Шерінгова економіка як модель «спільної участі» має характерні риси: характер поведінки клієнтів, застосування засобів комунікації соціальних мереж та онлайн-майданчиків, інтеграція виробників товарів та послуг і споживачів, поширення інформаційних та телекомунікаційних технологій, мобільних додатків.

Діяльність платформ здійснюється на основі мережі Інтернет. Мережевий принцип роботи цифрових платформ полягає у тому, що її оператор надає всім зацікавленим особам послуги онлайн комунікації, застосовуючи (1) ранжування або індексацію контенту, товарів або послуг, пропонованих або надаваних онлайн третіми особами; або (2) об'єднання декількох осіб з метою продажу товарів, надання послуг або обміну контентом, товарами або послугами.

В основі успіху платформ лежить їхня здатність швидко зростати і множити цінність, використовуючи так звані мережеві ефекти. Мережевий ефект – це залежність розміру цінності, яку отримує кожен користувач платформи, від загальної кількості користувачів⁶⁴.

За спрямованістю дії мережеві ефекти можуть бути не лише позитивними, але й негативними. Приміром, збільшення кількості

⁶³ Щеглюк С. Морфологія цифрової економіки : особливості розвитку та регулювання цифрових технологічних платформ (науково-аналітична записка). URL: <https://ird.gov.ua/irdp/e20190301.pdf>.

⁶⁴ Маршалл Альстайн. Революція платформ. Як мережеві ринки змінюють економіку – і як змусити їх працювати на вас. 2016 URL: <https://hub.kyivstar.ua/reviews/revolyutsiya-platform-kak-setevyie-ryinki> menyayut-ekonomiku-ikak-zastavit-ih-rabotat-na-vas/.

рекламодавців в соціальних мережах зменшує цінність сервісу для користувача. Або при неправильному управлінні може виникати ситуація, коли зростання кількості користувачів створює перешкоди для якості взаємодії. У певний момент незадоволені користувачі починають йти, і падіння системи відбувається так само стрімко, як і її зростання⁶⁵.

Отже, світовий успіх цифрової платформи залежить від сукупності умов.

По-перше, це розумне управління позитивним мережевим ефектом (одночасного зростання постачальників і споживачів товарів і послуг), по-друге, максимальне спрощення основних процедур взаємодії на платформі і скорочення витрат всіх зацікавлених учасників. Як показує практичний досвід успішних цифрових платформ, чим більше учасників залучені до взаємодії, вище позитивний мережевий ефект, тим більша вигода для всіх учасників платформи і тим менші витрати оператора платформи.

Європейська комісія визначила цифрову платформу як підприємство, яке працює на двосторонніх та багатосторонніх ринках і яке використовує Інтернет для забезпечення взаємодії між двома та більше окремими, однак взаємозалежними групами користувачів. В дослідженні Європейського парламенту запропоновано ширше визначення, згідно з яким цифрова платформа забезпечує (технологічну) основу для надання або агрегації послуг (контенту) від постачальників послуг (контенту) до кінцевих користувачів⁶⁶.

Цифрова платформа як технологічне явище визначається через сукупність таких критеріїв: (1) алгоритмізація взаємодії учасників платформи; (2) взаємовигідний характер відносин учасників платформи (принцип «win-win»); (3) питома вага кількості учасників діяльності (масштаб), які використовують платформу; (4) наявність єдиного інформаційного

⁶⁵ European Commission Online Platforms and the Digital Single Market. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld201516/ldselect/lducom/129/129.pdf>.

⁶⁶ European Commission Online Platforms and the Digital Single Market. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld201516/ldselect/lducom/129/129.pdf>.

середовища, в якому відбувається взаємодія учасників, і відповідної інформаційно-технологічної інфраструктури; (5) наявність ефекту діяльності у вигляді зниження транзакційних витрат при взаємодії учасників платформи – порівняно з такою ж взаємодією без платформи.

Інші дослідники розуміють під цифровою платформою «набір інтегрованих інструментів, заснованих на сучасних цифрових технологіях, використання якого полегшує управління функціонуванням та взаємодією як всередині, так і у зовнішньому середовищі соціально-економічної системи»⁶⁷.

Варто зауважити, що цифрова платформа відрізняється від інших програмних продуктів тим, що її дизайн орієнтований на принципово більш широкий спектр послуг. У тих сферах споживання, де можливо створити єдиний інформаційний простір, а сама послуга (або товар) уніфіковані, конкурувати з цифровими платформами та структурами, побудованими за мережевим принципом, дуже складно. Все, що не базується на складній технології, більш вигідно організовувати на основі платформ⁶⁸.

Отже, бурхливий розвиток платформного підходу в економіці і використання цієї особливості цифрових платформ як бізнес-моделі привів до того, що з суто технологічного об'єкта, покликаного структурувати великі масиви даних і процесів, застосувати алгоритмічне регулювання і спростувати задачі аналізу та синтезу ланцюгів доданої вартості, цифрова платформа перетворилася на окремий об'єкт правового регулювання, який володіє притаманними тільки йому особливостями, і потребує відповідного упорядкування правом.

З точки зору права цифрову платформу слід визначити як програмні або програмно-технічні засоби, що забезпечують доступ третіх осіб до цифрового

⁶⁷ Маршалл Альстайн. Революція платформ. Як мережеві ринки змінюють економіку – і як змусити їх працювати на вас. 2016 URL: <https://hub.kyivstar.ua/reviews/revolyutsiya-platform-kak-setevyie-ryinki> menyaayut-ekonomiku-ikak-zastavit-ih-rabotat-na-vas/.

⁶⁸ Січкаренко К. О. Цифрові платформи : підходи до класифікації та визначення ролі в економічному розвитку. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 35. С. 29.

середовища, в якому відбувається взаємодія та інша діяльність таких осіб, здійснюється розробка або функціонує їх програмне забезпечення, або реалізуються їх товари, роботи або послуги. Конструювання цього визначення містить і технологічні, і юридичні характеристики, не має обмежень щодо видів діяльності, які можуть здійснюватися через платформу, у ньому підкреслюється момент надання послуг, робіт та продаж товарів через платформу.

Наведене визначення терміну «цифрова платформа» зумовлене метою і завданнями діяльності платформ – створення ними цінності для всіх користувачів платформи, обслуговуванні зв'язків між її користувачами і сприяння обміну інформацією, цінностями, продуктами, послугами, роботами.

Генеруючи навколо себе нові бізнеси та проекти цифрові платформи формують так звану «цифрову екосистему» – спільноту, що виникає в результаті поєднання повсякденного використання цифрової платформи та її застосувань своїми клієнтами, розробниками додатків, торговцями та агентами, які володіють навичками та процедурами, набутими завдяки цим звичаям.

Сутність «екосистеми» полягає у комбінації якостей продуктових платформ, що займаються випуском сімейства продуктів та ринкових посередницьких сервісів, що є основою інтеграційних платформ.

Екосистема об'єднує дві групи учасників: виробників, серед яких: ключові виробники продукту чи послуги та додаткові учасники – суб'єкти, що забезпечують створення додаткової продукції за допомогою платформної технології, а також споживачі, які купують послуги та додаткові продукти через платформу ⁶⁹.

Успіх «екосистеми» залежить від потенціалу технології створення цінності, що закладена в основу бізнес-моделі компанії. Виокремлюють

⁶⁹ Inoue Y., Tsujimoto M. New market development of platform ecosystems : A case study of the NintendoWii. *Technological Forecasting & Social Change*. 2018. Vol. 136. P. 235–253.

чотири основних типи платформних учасників: власників платформи, провайдерів (менеджерів), комплементорів (розробників ядра та периферійних елементів цифрової платформи) і кінцевих незалежних користувачів (споживачів, постачальників)⁷⁰.

На сьогодні існує велика кількість підходів до класифікації цифрових платформ, кожна з яких акцентує увагу на відповідній їх ознаці або особливості функціонування. Найбільш поширеними є класифікації цифрових платформ за їх функціями та за напрямками розвитку економіки спільного використання.

Отже, за функціями виокремлюють такі цифрові платформи⁷¹: транзакційна – продукт, технологія або послуга, що діє як канал (або посередник) між користувачами платформи для полегшення обміну і транзакцій (наприклад, Alibaba, Amazon, Uber, Airbnb, Baidu); інноваційна – продукт, технологія або послуга, що слугує певною основою екосистеми інновацій для власних розробок додаткових продуктів, технологій чи послуг іншими компаніями з менш організованою інноваційною системою (наприклад, Windows, Android, Salesforce); інтегрована – продукт, технологія або послуга, що одночасно є транзакційною та інноваційною платформами (наприклад, Apple); інвестиційні – платформи, що складаються з компаній, які провадять стратегію інвестиційного портфелю платформ у якості холдингу та/або активного інвестора компанії.

За напрямками розвитку економіки спільного використання платформи класифікують наступним чином:

- 1) платформи електронної комерції (Amazon, eBay, Craigslist та інші);

⁷⁰ Parker G. G., Van Alstyne M. W., Choudary S. P. Platform revolution : How networked markets are transforming the economy and how to make them work for you. N. Y. : W. W. Norton & Company, 2016.

⁷¹ Січкарєнко К. О. Цифрові платформи : підходи до класифікації та визначення ролі в економічному розвитку. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bsec_2018_35%282%29_7.

2) комунікаційні платформи (Facebook, LinkedIn, Twitter тощо), блоги та wiki;

3) мультимедійні платформи (Flickr, Pinterest, YouTube та інші);

4) краудсорсингові (Wikipedia) і краудфандингові (Kickstarter, Kiva) платформи, призначені для генерування незалежного контенту і збору фінансових коштів.

Крім того, можна класифікувати цифрові платформи залежно від типу бізнес-моделі (платформи для обміну і платформи для творчості) та за способом монетизації.

Наприклад, виділяють наступні моделі монетизації цифрових платформ щодо споживача:

1. Безкоштовна – платформа надає безкоштовні послуги. Монетизація відбувається шляхом доставки користувачам рекламного контенту (Facebook).

2. Умовно безкоштовна – платформа надає безкоштовні послуги у базовій версії, користувач сплачує за розширений формат (Spotify).

3. Утримання комісії – утримання комісії з кожної транзакції (eBay, Uber).

4. Сплата за доступ – плата за доступ до інформації на платформі (Science Direct, платні електронні засоби масової інформації).

5. Диференційована плата за доступ – за доступ до сервісів платформи сплачує лише частина користувачів, котрі більше зацікавлені у послугах платформи (сайти знайомств).

Таким чином, платформи можуть мати різний функціонал, але більшості з них притаманні схожі властивості ⁷²:

1) багатосторонність – здатність координувати різні групи користувачів, наприклад, покупців та продавців;

⁷² Січкаренко К. О. Цифрові платформи : підходи до класифікації та визначення ролі в економічному розвитку. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bsec_2018_35%282%29_7.

2) наявність прямих мережевих екстерналій, які полягають у збільшенні цінності платформи для групи учасників із зростанням її чисельності;

3) наявність опосередкованих мережевих екстерналій, які полягають у збільшенні цінності платформи для групи учасників із зростанням чисельності іншої групи учасників;

4) наявність унікальної екосистеми, яка з технічної точки зору являє собою сукупність компонентів (додатків) технічної основи системи, підтримка яких, як правило, здійснюється третьою стороною. З організаційної точки зору екосистема складається з сукупності фірм, які розвивають платформу під час взаємодії між собою;

5) наявність додатків, які являють собою головне програмне забезпечення;

6) забезпеченість обмеженими ресурсами, які складаються з програмного забезпечення і регуляторів, які сприяють тісній співпраці користувачів;

7) ступінь відкритості, яка характеризується не тільки організаційними правилами входу і виходу, але й відкритістю й доступністю програмних інтерфейсів та інструментів для розробки.

Залежно від суб'єктів та їх ролі у створенні та регулюванні платформи останні поділяються на публічні (державні) – платформи, що створюються та регламентуються державними органами, користувачами яких можуть бути й комерційні учасники – та приватні (комерційні) – засновуються приватним бізнесом, надають послуги як приватним, так і державним учасникам.

Комерційна платформа створюється правовим актом приватної компанії, її засновником. Засновник самостійно вирішує основні питання функціонування платформи: порядок управління, її функції, статус учасників (користувачів), які нею користуються, порядок обміну даними. Діяльність платформи здійснюється на основі актів засновника, до яких приєднуються всі інші учасники, які мають намір використовувати платформу.

Зазвичай, такими актами є: Політика конфіденційності, Умови використання та правова інформація, Угода про надання додаткових послуг, Договір надання транзакційних послуг. Зазначені документи розробляються з урахуванням національного законодавства компанії – засновника платформи, додатково можуть враховуватися приписи міжнародних договорів, учасником яких є держава, резидентом якої є компанія-засновник. Управління платформою здійснює компанія-засновник або його дочірня компанія (оператор платформи). Прикладами комерційних цифрових платформ є Amazon, eBay, Uber, Google, AliExpress, Facebook та ін.

Державні (публічні) цифрові платформи, на відміну від приватних, засновуються державою в особі її державних органів. Функціонування такої платформи визначається нормативно-правовим актом держави відповідного рівня, в якому встановлюються порядок діяльності та управління, визначаються учасники платформи, мета і завдання. Управління цифровою платформою здійснює уповноважений державний орган (оператор платформи). Діяльність державних цифрових платформ обмежена територією держави.

Державна цифрова платформа не має на меті отримання прибутку, на відміну від приватних, оскільки створюється державою з метою підвищення ефективності надання державних послуг за рахунок цифровізації процесів взаємодії з їх споживачами.

Особливістю функціонування державних цифрових платформ є відсутність інших платформ, конкуруючих у певній сфері, що пояснюється недоречністю заснування державою кількох платформ в державному управлінні. До того ж для державного управління, яке визначається нормами права, важливо визначити особливості здійснення платформного державного управління, а також встановити порядок контролю за державним управлінням, що здійснюється через цифрові платформи. У цьому зв'язку постає питання

співвідношення концепцій «електронного уряду» та цифрового державного управління – «цифрового уряду».

Розглядаючи концепції електронного та цифрового уряду, зазначимо, що цифровий уряд – наступний етап розвитку уряду електронного. Цифровий уряд спирається на попередню роботу із створення електронного уряду і передбачає підвищення якості державних послуг з використанням можливостей, наданих цифровими технологіями. Цифровий уряд забезпечує горизонтальну інтеграцію всіх органів влади, міцну співпрацю між урядом та бізнесом, з метою забезпечення балансу інтересів всіх зацікавлених сторін. В основі розробки і надання державних послуг цифрового уряду має бути клієнт орієнтована модель.

Принципами цифрового уряду, відмінними від електронного уряду, є: підхід до створення уряду як єдиного цілого, яке є цифровим за замовчуванням;

відданість принципу «цифровий від початку до кінця» (digital end-to-end);

проекування клієнт орієнтованих послуг;

платформонезалежність впроваджуваних послуг;

використання відкритих даних;

використання відкритих стандартів і програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом;

відкритість для інновацій.

У науковій літературі визначені основні функції державних цифрових платформ, якими є:

1) зменшення витрат державного регулювання в різних галузях (сферах) державного управління шляхом поступового впровадження принципів good governance и lean government на основі повної цифровізації основних процесів галузевої взаємодії;

- 2) формування, динамічне оновлення і аналіз цифрових профілів учасників взаємодії;
- 3) створення комплексної системи оцінки ефектів і (або) суспільної цінності державної цифрової платформи;
- 4) реалізація оптимальної для конкретної сфери державного регулювання моделі монетизації державної цифрової платформи;
- 5) агрегація і забезпечення доступу до структурованої інформації про діяльність галузі за різними аспектами, включаючи механізми багатопараметричного пошуку і зворотного зв'язку з користувачами.

Таким чином, державна цифрова платформа може створюватися в межах будь-якої галузі економічних, соціальних та інших відносин, не лише для надання державних послуг та поліпшення взаємодії з громадянами, як передбачено у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки.

У цьому випадку створювана цифрова платформа виступає інструментом держави (регулятора) для побудови максимально об'єктивної інформаційної картини стану галузі та управління нею. Особливості галузевої державної платформи полягають у такому:

об'єднує в одному інформаційному полі не лише постачальників та споживачів товарів, послуг, але й інших учасників, які не беруть безпосередню участь у ринкових відносинах між собою (суб'єкти господарювання та орган державної влади, який здійснює контроль за діяльністю суб'єктів господарювання);

широке коло учасників: галузеві суб'єкти господарювання – виробничі, торгівельні підприємства, їх клієнти, сервісні підприємства, державні органи, які за допомогою платформи здійснюють моніторинг та регулювання галузі, інші суб'єкти економічної діяльності;

до галузевих цифрових платформ, створюваних під контролем держави, не застосовується термін «платформна конкуренція», оскільки вони створюються на державному рівні з метою охоплення усіх учасників галузі.

Якщо в чинній моделі державного регулювання об'єктами регулювання виступають учасники ринку, які залежно від здійснюваної діяльності зобов'язані отримати державні дозволи, періодично проходити перевірки, надавати звіти, сплачувати податки і збори, при запровадженні платформного державного регулювання у певній сфері (створення державної цифрової платформи) платформа наділяється відповідними функціями держави. Такими функціями можуть бути: допуск учасників до платформи через систему відповідності заданим критеріям, контроль якості послуг, система страхування замість державного контролю, збір поточної звітності, виконання функцій податкового агента оператором цифрової платформи тощо.

Не можна не відмітити переваги використання платформного підходу для державного регулювання галузевих ринків, серед яких найбільш помітними є (1) збільшення прозорості учасників ринку і умов роботи на ринку за рахунок алгоритмічного управління платформою та (2) істотне скорочення адміністративних витрат як для державних органів, так і суб'єктів господарювання.

Водночас широке застосування платформного підходу у світовій економіці має наслідком виникнення низки правових проблем, зумовлених комплексним характером відносин, які виникають в межах функціонування цифрових платформ, оскільки діяльність цифрових платформ зачіпає предмети як публічного (фінансове, податкове), так і приватного права (цивільне, господарське, трудове).

Приміром, у сфері діяльності цифрових платформ постають проблеми конкурентоспроможності та монополізації бізнес-середовища. Оператором цифрової платформи може встановлюватися привілейоване становище власника цифрової платформи щодо учасників платформи, наприклад,

шляхом просування послуг і товарів компанії-монополіста, встановлення непрозорої цінової політики, встановлення цінових та інших обмежень для певних учасників, надання відмови учасникам у доступі на ринок або перешкоджанні у такому доступі.

Законодавство про конкуренцію покликане упорядкувати питання чесної конкуренції на цифрових платформах в частині забезпечення вільного доступу на ринок та недискримінації учасників торгової діяльності, а також не допустити монополізації ринку онлайн-торгівлі. Цивільне законодавство має визначити статус цифрової платформи, її оператора і учасників онлайн-торгівлі через платформу, забезпечити автентифікацію продавця та покупця товарів, насамперед, через встановлення вимог ідентичності, якості, безпеки.

Цифрова платформа збирає та оброблює великі масиви даних, зокрема, інформацію про користувачів платформи, інформацію про товари, послуги, що надаються через платформу. Під час збору, обробки і зберігання великих даних в першу чергу виникають питання інформаційної безпеки – відсутність прозорості у тому, як оператори платформ використовують отриману інформацію, як забезпечується доступ до неї і як дотримуються права користувачів при цьому. Питання інформаційної безпеки діяльності цифрових платформ зумовлюють необхідність змін законодавства про інформацію.

Обмін інформацією регулюється актом компанії – засновника цифрової платформи (Політика конфіденційності). Цей документ визначає порядок роботи з даними при функціонуванні платформи. Зазвичай у ньому висвітлюються такі питання: збір даних, використання особистих даних, розголошення особистих даних, права щодо особистих даних, cookie-файли, особисті дані неповнолітніх користувачів, заходи безпеки, порядок внесення змін до політики конфіденційності, умови користування сервісом користувачами з інших країн.

Питання інформаційної безпеки – це також і питання зберігання персональних даних користувачів платформи, комерційної таємниці

юридичних осіб. Більша частина великих даних, які збираються цифровою платформою, так чи інакше стосується персональних даних фізичних осіб – користувачів сайтів та конфіденційної інформації юридичних осіб – приватного та публічного бізнесу.

Саме тому, однією з найбільшою проблемою функціонування цифрових платформ є проблема збереження конфіденційних та персональних даних, недопущення їх витоку при збиранні інформації за допомогою технологій великих даних.

Проблема інформаційної безпеки стосується й проблеми забезпечення безпеки транзакцій (угод), які укладаються учасниками цифрової платформи.

Іншою розповсюдженою проблемою є забезпечення рівного доступу користувачів до цифрової платформи, заборона дискримінації у цій сфері.

Правила доступу до цифрових платформ повинні бути єдиними для всіх користувачів, унеможливити встановлення нерівних умов щодо доступу і використання платформи різними категоріями користувачів.

Завдяки цифровим платформам формується віртуальний ринок праці. Як зазначають дослідники, зараз віртуальний ринок – це не лише сайти з пошуку роботи, а й фріланс-біржі, краудфандингові платформи, професійні соціальні мережі, групи і сторінки в соціальних мережах, кар'єрні сайти чи розділи компаній і

Згодні з правниками, які вважають, що у рамках правового регулювання повинна відбутися легалізація цифрових трудових відносин, повинен бути вирівняний статус усіх учасників соціально-трудова відносин: і тих, які працюють на умовах постійної або тимчасової зайнятості, і тих, які задіяні на засадах віддалених форм зайнятості (фріланс, аутсорсинг тощо). За допомогою правових засобів повинні бути забезпечені гідні умови роботи для суб'єктів цифрового ринку праці на рівні з іншими працівниками, задіяними в операційній діяльності підприємств.

За класифікацією Міжнародної організації праці виокремлюють дві великі групи платформ цифрової праці – онлайн веб-платформи і територіально замкнені або локальні платформи. На онлайн веб-платформах трудові завдання виконуються працівниками в онлайн або віддаленому режимі. Це можуть бути виконання перекладів, надання юридичних, фінансових і патентних послуг, проектування та розробка програмного забезпечення на фрілансових та конкурсних платформах, виконання короткострокових завдань, такі як анотування зображень, модерація контенту або розшифровка відео на платформах мікрозавдань. На локальних платформах завдання виконуються працівниками власними силами у визначених фізичних місцях: завдання можуть полягати у наданні послуг таксі, доставки, побутового забезпечення (сантехнічні або електромонтажні роботи), послуг догляду.

У науковій літературі зайнятість через цифрові платформи відповідно поділяють на краудворк та роботу на вимогу за допомогою програмних додатків ⁷³.

Краудворк – це робота з використанням онлайн-платформ, які забезпечують зв'язок між необмеженим колом організацій, підприємств і індивідів через інтернет і дозволяють потенційним замовникам і виконавцям знаходити один одного незалежно від їх територіальної віддаленості. При цьому вся робота або її результати передаються через інформаційно-комунікаційні мережі, зокрема й через Інтернет.

Робота на вимогу за допомогою програмних додатків – це робота за допомогою мобільних додатків, обмежена територіально, виконується в «реальному» світі і стосується традиційних видів послуг, приміром, транспортних, кур'єрських послуг, послуг з прибирання; це може бути і висококваліфікована праця, наприклад, адвокатські послуги.

⁷³ Гніденко В., Капліна Г. Аналіз тенденцій розвитку віддаленої зайнятості в Україні. URL: http://dx.doi.org/10.30525/978-9934-571-29-9_2.

Як бачимо, краудворк та робота на вимогу за допомогою програмних додатків – це і є за класифікацією МОП цифрова праця через онлайн і локальні веб-платформи.

Як зазначено у доповіді МОП «Перспективи зайнятості та соціального захисту в світі 2021. Роль платформ цифрової праці у трансформації сфери праці», платформи цифрової праці пропонують два типи трудових відносин: працівники або наймаються платформою безпосередньо, або отримують роботу шляхом її посередництва. У першому випадку працівники є найманими працівниками, які знаходяться в трудових правовідносинах з роботодавцем (платформою), а в другому випадку – є самозайнятими особами або незалежними підрядниками. Наймані цифровою платформою працівники забезпечують її функціонування і становлять її невеликий штат. Водночас цифрова платформа залучає до виконання трудових завдань велику кількість самозайнятих осіб, виступаючи посередником між роботодавцем та ними. Приміром, фрілансова платформа PeoplePerHour, маючи штат у 50 співробітників, є трудовим посередником для 2,4 млн кваліфікованих працівників⁷⁴.

За своєю сутністю платформна робота, в разі виконання її в межах трудових правовідносин, є продовженням конструкції запозиченої праці у вигляді аутсорсингу, що характеризується вступом у трудові правовідносини суб'єкта третього суб'єкта агентства зайнятості. Тобто роботодавцем для працівника платформи буде установа, яка для працевлаштування використовує онлайн-платформу і є посередником між працівником, який надає послуги, і особою, яка є отримувачем таких послуг. Зважаючи на те, що платформна робота є конструкцією запозиченої праці, робота таких працівників має регулюватись за принципами та стандартами, визначеними для таких видів робіт, а саме Конвенцією МОП № 181 «Про приватні агентства

⁷⁴ Велика Українська енциклопедія : у 20 т. Том 11 : Трудове право. редкол. С. М. Прилипко, М. І. Іншин, О. М. Ярошенко. 2018. С. 194.

зайнятості». На думку О. Чесаліної, в конструкцію роботи через платформи залучені як мінімум три суб'єкти: цифрова платформа, замовник (клієнт) та виконавець.

Провайдери цифрових платформ позиціонують себе у якості посередника, який сприяє встановленню контакту між замовником та виконавцем, але не є роботодавцем останнього. На практиці є платформи, які виступають лише посередниками, і є платформи, які надають послуги; відрізнити перших від других – велика практична проблема.

Суспільним відносинам з використання праці на основі інтернет-платформ притаманні окремі ознаки трудових відносин (на прикладі водіїв таксі):

1) особа отримує винагороду за виконану роботу – відповідник заробітної плати за трудовим договором.

2) компанії, які використовують інтернет-платформи для просування послуг таксі, встановлюють додаткові системи матеріальних стимулів праці – преміальні бали, доплати за якісно виконане завдання (такі «бонуси» схожі з преміями);

3) водій таксі виконує суворо визначені дії, обумовлені запитом, здійснює перевезення пасажирів, тобто фактично виконує трудову функцію;

4) розглядуваним відносинам притаманний елемент підкореності водія компанії-агрегатору, яка висуває певні вимоги до водія і автомобіля, призначає ціну за послуги, що надаються, може застосувати санкції до водія, відключивши його від інтернет-платформи за порушення тих чи інших умов.

Водночас праця водія таксі на основі інтернет-платформ має також ознаки, притаманні нетиповим трудовим відносинам, оскільки в них відсутні (або змінені) деякі ознаки традиційних трудових відносин.

1) особа виконує роботу з використанням інформаційно-телекомунікаційної мережі Інтернет (як дистанційні працівники);

2) робота виконується нерегулярно, не має систематичного характеру, робота виконується виключно за волевиявленням особи. Зайнятість на платформах часто пов'язують із проблемою прихованої зайнятості або залежної самозайнятості, тобто приховуванням сторонами реальної сутності правовідносин задля уникнення зобов'язань за трудовим договором щодо сплати податків, сплати соціальних внесків, оформлення трудових правовідносин із працівниками ⁷⁵.

Отже, першочерговим завданням трудового законодавства України є регламентація нових видів зайнятості (краудворк, робота на вимогу за допомогою мобільних додатків), що виникли у зв'язку з впровадження платформного підходу в економіці, оскільки брак законодавства про зайнятість шляхом використання цифрових платформ сприяє правовій незахищеності громадян, які на власний ризик працюють на віртуальному ринку праці.

Суспільні відносини, які виникають у зв'язку з розвитком цифрової економіки, мають комплексний характер і володіють істотною специфікою щодо їх об'єкта і предмета, суб'єктного складу, умов виникнення, зміни і припинення, що зумовлює необхідність їх комплексної регламентації. Частиною цих суспільних відносин є відносини, пов'язані із впровадженням та функціонуванням комерційних цифрових платформ як бізнес-інструментів цифрової економіки.

Комплексний характер відносин, які виникають в межах функціонування цифрових платформ, визначає складність правового регулювання цього об'єкта, оскільки діяльність цифрових платформ зачіпає предмети як публічного (фінансове, податкове), так і приватного права (цивільне, господарське, трудове).

⁷⁵ Погорелова О. С. Напрями реформування трудового законодавства в умовах поширення цифрової роботи. *Право та державне управління: зб. наук. праць*. 2020. № 4. С. 45.

Це означає, що розвиток цифрової економіки вимагає докорінних змін узагальних підходах до правової регламентації нового типу економічних відносин.

Вирішення проблем конкурентоспроможності та монополізації бізнессередовища цифрових ринків, проблем зберігання персональних даних користувачів платформ, комерційної таємниці юридичних осіб, інформаційної безпеки збору та обробки Великих даних цифровими платформами, проблемизабезпечення безпеки транзакцій (угод), які укладаються учасниками цифрової платформи, забезпечення рівного доступу користування послугами цифрових платформ регламентація цифрової зайнятості може бути здійснене шляхом формування законодавства про цифрові платформи.

Основним завданням держави є встановлення ключових принципів правового регулювання діяльності цих бізнес-інструментів цифрової економіки, які надалі повинні знайти своє відображення у корпоративних нормативних актах операторів платформ.

ВИСНОВКИ

У процесі написання магістерської роботи, за допомогою порівняльної, формальної та системної методології, була досягнута мета її написання, виконані поставлені завдання та обґрунтовані наступні висновки і узагальнення.

1. Обґрунтовано, що цифрове перетворення починається з управлінської ланки підприємства, що зумовило необхідність систематизувати бізнес-процеси підприємства у контексті організації процесу цифрової трансформації за такими ознаками: за впливом формування доданої вартості продукту або послуги (основні, допоміжні); за видами управління (адміністративні, операційні, допоміжні); за роллю в окремому напрямку розвитку організації (розуміння ринку та споживачів, стратегії та візії організації, системи управління, розвиток та навчання персоналу). Це дасть змогу керівництву сформувати чітку стратегію, спрямовану на досягнення цифрового розвитку та, при цьому, вибудувати цифрову культуру в організації таким чином, щоб усі дії були спрямовані на задоволення потреб клієнта (клієнтоцентричність).

2. Структуровано передумови, виклики та драйвери цифрової трансформації вітчизняних бізнес-структур з розподілом їх на зовнішні та внутрішні, які можуть виступати базисом для визначення векторів інноваційного розвитку підприємств на основі «цифри», відображуючи, при цьому, можливі ефекти від імплементації відповідних драйверів розвитку процесу цифрової трансформації підприємств.

3. Доведено, що імплементація цифрових технологій впливає на показники діяльності підприємства загалом та на трансформацію окремих бізнес-моделей. Це зумовило необхідність удосконалити процес побудови інноваційної бізнес-моделі підприємства на основі конфігурації усіх бізнес процесів, що уможливить узгодження даної моделі з організаційною системою

підприємства та прийняти рішення щодо застосування певних цифрових технологій з метою забезпечення подальшого цифрового розвитку.

4. Сформовано методологічні положення цифрової трансформації бізнес-структур, які передбачають системне структурування бізнес-процесів, бізнес-моделей, чинників, показників процесів цифрової трансформації підприємств. Застосування на практиці запропонованих положень дасть змогу керівникам бізнес-структур інтегрувати раніше непоєднані бізнес процеси та прослідкувати аспекти інноваційності із врахуванням вимог сучасних директив з метою інтеграції вітчизняних бізнес-структур у Єдиний цифровий ринок ЄС.

5. Доведено, що цифрову трансформацію можна планувати як стратегічну діяльність з чітким баченням та новими можливостями для бізнесу. На основі цієї гіпотези у роботі сформовано алгоритм «дорожньої карти» цифрової трансформації для МСБ. Даний підхід дає можливість прослідкувати момент циклічності та протікання визначених базових кроків із певною частотністю (можливо раз на рік), яка взаємозалежна із появою нових цифрових інструментів, що зумовлює необхідність врахування у власній діяльності нових умов середовища функціонування підприємства.

6. Здійснено науковий аналіз доктринальних положень публічного адміністрування у сфері цифрової трансформації в Україні в кореляції з процесами практичного впровадження, освоєння та інтеграції цифрових сервісних технологій в контексті євроінтеграційних процесів, що відбуваються в державі.

Акцентовано увагу на відсутності комплексних наукових робіт, присвячених безпосередньо проблематиці публічного адміністрування у сфері цифрової трансформації в Україні, які б у повній мірі враховували положення адміністративно-правової доктрини, законодавства, та правозастосування. Разом із тим, застосування методології системного підходу до дослідження розвитку наукової думки щодо публічного адміністрування у сфері цифрової

трансформації в Україні дозволило виявити основні напрями наукового пошуку та розв'язання зазначеної проблематики.

7. Виокремлено та проаналізовано нормативно-правові акти, які регулюють публічне адміністрування у сфері цифрової трансформації в Україні через детермінацію: 1) нормативно-правових актів, які визначають цифрову трансформацію як невід'ємну частину реформування публічного адміністрування; 2) нормативно-правових актів, що визначають пріоритетні напрями цифрової трансформації в Україні; 3) нормативно-правових актів, які визначають правовий статус суб'єктів публічної адміністрації у сфері цифрової трансформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альстайн Маршалл. Революція платформ. Як мережеві ринки змінюють економіку – і як змусити їх працювати на вас. 2016. URL: <https://hub.kyivstar.ua/reviews/revolyutsiya-platform-kak-setevyie-ryinki-menyayut-ekonomiku-ikak-zastavit-ih-rabotat-na-vas>.
2. Білоусов Є. М., Борисов І. В. та ін. Концепція «Індустрія 4.0» : проблеми впровадження і окремі правові аспекти її реалізації в Україні : монографія / за ред. С. В. Глібка. Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 200 с.
3. Велика Українська енциклопедія : у 20 т. Том 11 : Трудове право. редкол. С. М. Прилипко, М. І. Іншин, О. М. Ярошенко. 2018. С. 194.
4. Венедіктова І. В. Юридична природа публічних послуг. *Вісник Харківського національного університету*. 2009. № 1 (5). С. 89–91.
5. Вінник О. М. Проблеми цифровізації : правовий аспект. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів*. Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. 2020. С. 215–221. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/78995/1/Vinnyk_digitalization.pdf.
6. Гніденко В., Капліна Г. Аналіз тенденцій розвитку віддаленої зайнятості в Україні. URL: http://dx.doi.org/10.30525/978-9934-571-29-9_2.
7. Державна Стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5.06.2020 року № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.
8. Деякі питання діяльності підрозділів з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації центральних та місцевих органів виконавчої влади та заступників керівників центральних органів виконавчої

влади, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2020 р. № 194. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/194-2020-%D0%BF#Text>.

9. Діджиталізація сервісів. URL: <http://vbagachka.admpl.gov.ua/page/didzhitalizaciya-servisiv>.

10. Єгорова-Луценко Т. П. Цифровізація у сфері надання адміністративних послуг. *Цифрові трансформації України 2020 : виклики та реалії* : зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 1 за матеріалами круглого столу, 18 березня 2020 р. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. С. 53–62. URL: <https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/13904/1/ndipzir9.pdf>.

11. Засади реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики цифрового розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від від 30 січня 2019 р. № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF#Text>.

12. Ковальова Т. В., Губіна О. В. Правові проблеми надання адміністративних послуг з використанням інтернет-технологій. *Наукові перспективи. Серія «Право»*. 2021. № 9 (15). С. 260–271. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/483/486>.

13. Коляденко С. В. Цифрова економіка : передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. № 6. С. 106–107.

14. Концепція розвитку цифрових компетентностей : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p#Text>.

15. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства в Україні на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#n13>.

16. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>.

17. Ляшенко В. І. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія. НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ, 2017. 252 с.

18. Мінцифри оприлюднює Рамку цифрової компетентності для громадян. Урядовий портал. 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-oprilyudnyuye-ramku-cifrovoyi-kompetentnosti-dlya-gromadyan>.

19. Національна економічна стратегія на період до 2030 року : Постанова Кабінету міністрів України від 3 березня 2021 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>.

20. Опис цифрової компетентності для громадян України : Міністерство цифрової трансформації України, 2021. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoikompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf.

21. Петренко Н. О., Машковська Л. О. Цифровізація державних адміністративних послуг в Україні : нормативно-правові аспекти. *Розбудова держави і права : питання теорії та конституційної практики*. 2020. № 2. С. 112–119. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/2_2020/part_1/20.pdf.

22. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг : Постанова КМУ від 04.12.2019 р. № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text>.

23. Питання Міністерства цифрової трансформації : Постанова КМУ від 18.09.2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>.

24. План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021 – 2024 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від

12 травня 2021 р. № 438-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-438r>.

25. План заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної демократії в Україні на 2019-2020 роки : схв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 405-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2019-%D1%80#Text>.

26. Погорелова О. С. Напрями реформування трудового законодавства в умовах поширення цифрової роботи. *Право та державне управління* : зб. наук. праць. 2020. № 4. С. 45.

27. Положення про Міністерство цифрової трансформації України : схв. постановою Кабінета Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-ministerstva-cifrovoyi-t180919>.

28. Принципи Торонто. Ключові пріоритети проведення реформ в Україні на 2019-2023 р. URL: <https://dejure.foundation/library/pryntsypy-toronto>.

29. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>.

30. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо функціонування офіційних вебсайтів органів виконавчої влади : Постанова КМУ від 12 червня 2019 р. № 493 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2019-%D0%BF#Text>.

31. Про Доктрину інформаційної безпеки : указ Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

32. Про засади державної регуляторної політики в сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>.

33. Про затвердження плану роботи Міністерства цифрової трансформації України : наказ Міністерства цифрової трансформації України [«The work plan of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine»]. URL: <https://thedigital.gov.ua/ministry>.

34. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 р. № 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>.

35. Про хмарні послуги : Закон України від 17.02.2022 р. № 2075-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text>.

36. Сенкевич О. Ф. Методичні підходи щодо моделей трансформації цифрової економіки та суспільства. *Економічні горизонти*. 2018. № 4 (7). С. 146–154.

37. Січкаренко К. О. Цифрові платформи : підходи до класифікації та визначення ролі в економічному розвитку. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_35%282%29_7.

38. Соснін О. Цифровізація як нова реальність країни. *Юридичний вісник України*. 2020. № 1. С. 45–54.

39. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#n15>.

40. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» : схв. Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>.

41. Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1353-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text>.

42. Україна 2030Е-країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.

43. Хлебінська О. І. Теоретичні підходи до цифровізації та цифрової трансформації. *Бізнес, інновації, менеджмент : проблеми та перспективи* : II

Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 22 квітня 2021 р.). Київ, 2021. С. 114–115.

44. Шаповалова О. В. Цифрова платформа електронного адміністрування податку на додану вартість. *Право та інноваційне суспільство*. 2018. № 2 (11). С. 23–30.

45. Шматков Д. І. Правові аспекти змісту цифрової компетентності : систематичний огляд літератури. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 1 (16). С. 169–176.

46. Щеглюк С. Морфологія цифрової економіки : особливості розвитку та регулювання цифрових технологічних платформ (науково-аналітична записка). URL: <https://ird.gov.ua/irdp/e20190301.pdf>.

47. Digital platforms : an analytical framework. European Parliament, *Challenges for Competition in a Digitalised Economy*, July 2015. URL: <http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes>.

48. DQ Global Standards Report. Common Framework for Digital Literacy, Skills and Readiness. DQ Institute. 2019. URL: <https://www.dqinstitute.org/wp-content/uploads/2019/03/DQGlobalStandardsReport2019.pdf>.

49. Encyclopedia of Information Science and Technology, Fourth Edition (10 Volumes). IGI Global, June. 2017. 8104 p.

50. European Commission Online Platforms and the Digital Single Market. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld201516/ldselect/ldeucom/129/129.pdf>.

51. I-SCOOP : website. URL: <https://www.i-scoop.eu/digitization-digitalization-digital-transformation-disruption/>.

52. Inoue Y., Tsujimoto M. New market development of platform ecosystems : A case study of the NintendoWii. *Technological Forecasting & Social Change*. 2018. Vol. 136. P. 235–253.

53. Parker G. G., Van Alstyne M. W., Choudary S. P. Platform revolution : How networked markets are transforming the economy and how to make them work for you. N. Y. : W. W. Norton & Company, 2016.

54. Sirugue C. Industry 4.0 : An opportunity to re-industrialize Europe. The European files, Industry 4.0 : The New Industrial Revolution for Europe. 2017. URL: <https://www.europeanfiles.eu/wpcontent/uploads/2017/05/The-European-FilesIndustry-4.0-Issue-45-january-2017.pdf>.

55. The Digital Europe Programme. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>.